

- Digitalisierte Fassung im Format PDF -

Het gemakkelijk Landleven. III. Deel

P. Nyland

Die Digitalisierung dieses Werkes erfolgte im Rahmen des Projektes BioLib (www.BioLib.de).

Die Bilddateien wurden im Rahmen des Projektes Virtuelle Fachbibliothek Biologie (ViFaBio) durch die [Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg \(Frankfurt am Main\)](http://Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg (Frankfurt am Main)) in das Format PDF überführt, archiviert und zugänglich gemacht.

350. G 37-4R

De
MEDICYN-WINCKEL,
Of Erbaren
H U Y S - H O U D E R :

Zijnde het III. Deel van het

VERMAKELYCK LANDT-LEVEN.

Onderwijfende/ hoe men binnen en buyten de Steden heylfame Medicijnen voor de gebreken van Menschenen Beesten/ sal toe-maken en bereyden.

M E T

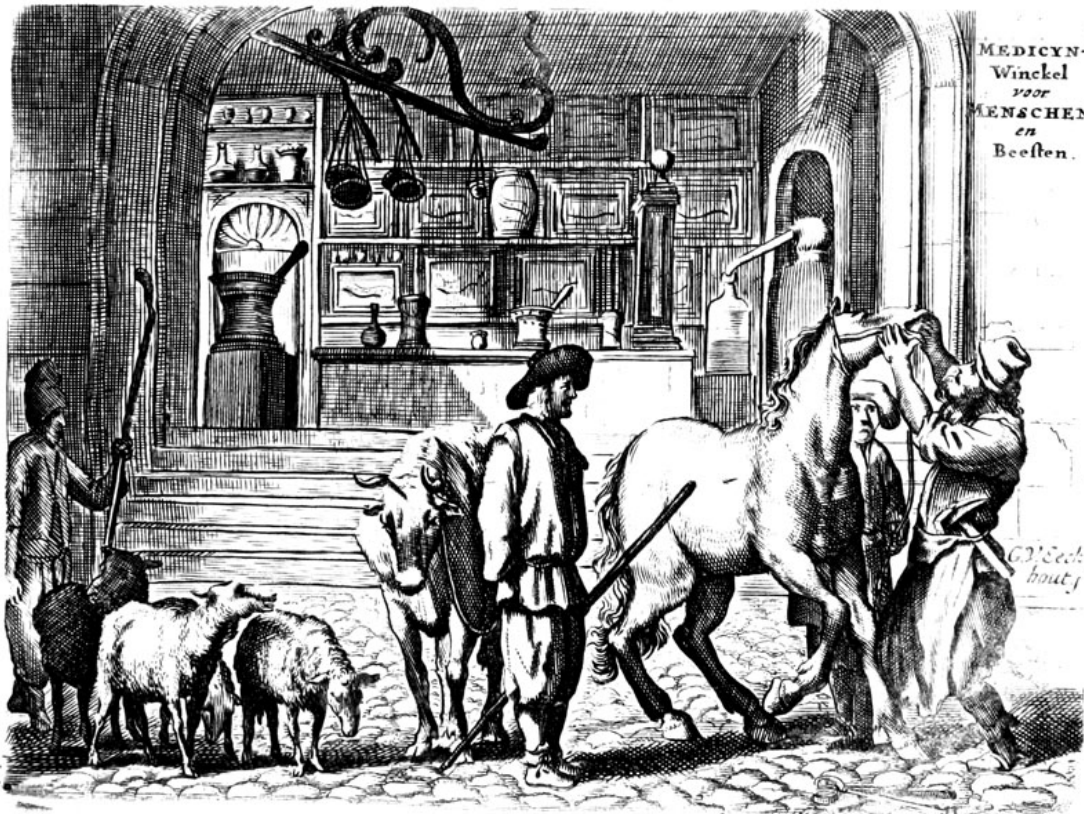
Een Onderrichtinge , hoe uyt verscheyden Bloemen en Kruyden , nutte en wel-ruyckende Wateren, sal kunnen uyttrecken, en distilleren.

Als mede

Den Naerftigen BYEN-HOUDER,

Door P. NYLAND, der Medicijnen Doctor.

Noch is hier achter by-gevoegt Den VERSTANDIGEN KOCK.

Amsterdam, By de Wed. van Muckiel de Groot, en Gijsbert de Groot, tusschea de twee Haerlemmer-sluysen. Met Privilegie voor 15 Jaren. 1683.

Extract uyt de Privilegie.

DE Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, hebben by Brieven van Oetroy, gedateert den 10 December, 1668. aen **MARCUS DOORNICK**, Boeckverkooper tot Amsterdam, verleent, om alleen te mogen doen Drucken en Verkoopen, voor den tijdt van 15 achter-een-volgende Jaren, een Boeck, genaemt *Het vermakelijck Landt-leven*, bestaende in drie Deelen, eerst, *Den Nederlandtschen Hovenier*, met curieuse Platen verciert, ten tweeden *Den Verstandigen Hovenier*, ende ten derden, **De Medecijn-Winckel**; mitsgaders *de Verstandige Kock*, &c. met verbodt van het selve by yemant anders in geenderhande Talen te mogen Nadrukken of Verkoopen, in 't geheel of ten deele, in groot of kleyn Formaet, op alsielcke poenen en Amenden, als in 't selve Oetroy breeder is begrepen.

Was onderteckent,

J O H A N de W I T T.

Ter Ordonnantie van de Staten,

H E R B. van B E A U M O N T.

Voorz. Privilegie, met alle den aenkleven van dien, hebbe ick ondergeschreven aen **MICHEL de GROOT**, Boeckverkooper, getransporteert en overgedragen. Actum in Amsterdam den 30 Juny 1677.

MARCUS DOORNICK.

V O O R - R E D E N .

At de gesontheit het fundament van alle onse krachten / werkingen / eere / en rijkdommen zy / kancen pder of met groot profijt / of met groote schaden / daeghlijcks genoeghsaem bevinden : want het oprecht gebuyck van dit alles / sonder de gesontheit / niet volmaectt bestaen kan / en daerom met recht een verborgen schat gheencmt werdt ; waerom met groote reden den wijzen Socrates si n

Vrienden de gesontheit tot allen tijden wel in acht te nemen / ernstelijck vermaect heeft. Maer nadien wy dickwils buyten en tegen onse wille en meyninge in beelderhande siekten verballen / en met de selve a's een Schip op Zee / dooz een onberwachten storm omgeslingert worden / soo kan ons met recht geen grooter vrientdichap bewesen worden / als wanneer ons in soodanige gebaren de behulpelijcke handt mede gedeelt wordt. En nade-mael wy volgens de uyt-spraak van den wel-sprekenden Cicero , ten deele vooz ons Vaderlandt / ten deele vooz onse vrienden en Eben-naesten gebooren zijn : Soo heeft het ons goet gedacht / den geenen / die een af-gescheyden en buyten-leben voeren / en daer dooz dickwils van behoorlijcke behulp-middelen in haer siekten ontbloot zijn / met een voozschijft / waer in sy bequame Genees-middelen tot beelderhande Accidenten vinden konnen / behulpigh / voozdeeligh en dienstigh te zijn. Wy hebben dese Genees-middelen niet met veel zware en moeylijcke bereydingen / die den Apotheekers in de Steden obergelaten mocten werden / bezwaren willen ; maer alleen soodanigen uytgekoosen / die meestendeel een naerstige Hovenier ofte Landtman in zijn Lusthof of Thuyt onderhouden / ofte in 't Wildt by de wegen / op Ackers en in de Velden versamelen / en selfs bereyden kan / de welke / dooz haer sekerheit of oprechtigheit / verssigheit / en gemeenschap met den aert der Inwoonderen / de Uythemische Dzoogen in 't minste niet en wijcken : Maer indien de ghewenschte uytkomsten en werkingen hier op stracks / naer den selven gebuyck niet en komen te volgen / soo en zijn nochtans de selve niet / als onnutte / te verwerpen : want d'oorzaak daer van niet op de selven / maer op het zwacke en weynigh ontrent de siekten erbaren oordeel / als mede de wederspannigheit der Accidenten / te leggen is / en in soodanigh geval sal het nutste en sekerste zijn / met eerster gelegentheit met wijfere / en in de Geneeskunst erbarene Mannen / sich te beraden / op dat niet het quaet / dooz langheit van tijdt te diep ingewortelt zijnde / onoverwinnelijck de overhandt behouden / en alsoo de gewisse doodt met sich slepen mochte.

De
M E D I C Y N - W I N C K E L,

Of Erbaren
H U Y S - H O U D E R,

O N D E R W Y S E N D E

Hoe men heylsame Medicijnen voor Menschen bereyden sal.

H E T I. C A P I T T E L.

Van de Purgeerende Genees-middelen.

HEn van de voornaemste grond-regulen in de Genees-konst is dese / te weten: De oorzaak van de sieckte wech-genomen zijnde / komt die van selfs te cefseren en op te houden; waerom het in verscheyde toevallen noodigh is / het lichaem te voren / dooz purgeerende middelen of ten ader te laten / te ontlasten / eer dat de ongezeimpertheit der sieckte dooz besondere behulp-middelen kan wech-genomen werden: en op dat in desen deele de ver-afgelegen Landt-man niet onboozsien en zy / sulken wy eenige in 't aensien geringe / doch in der daet nutte purgeerende en superende Genees-middelen / soo wel van boven dooz 't braken / als van onderen dooz den stoel-ganck / de quade en overtollige vochtigheden upt-werpende / vooz-schrijven.

Om te doen Braken.

Neemt 8 / 9 / of 10 bladeren van Haselwortel of Mans-ooren, stootse in een steene Moztier / daer by doende een half muetsen Spaensche of Fransche Wijn, wringht het dooz een doekse / en geeft het nuchteren te dzincken. Om de werckinge des selve te bezonderen / kan men een uertje daer na / een goede dzonk gebottert bier daer op dzincken.

Een ander.

Neemt upt-geperst sap van Mans-ooren bladeren drie quintijn / of drie vierendeel van een loot / witte Wijn een half muetsen /

Azijn en Honingh te samen gesmolten een loot / vermengt het te samen en geeft het in.

Een ander.

Neemt af-geschraepte schillen van Radijls twee loot / wortel van Mans-ooren een vierendeel loots / zaet van Melde twee vierendeel loots / de Bloem-toppen van Dil, bloemen van Genista of Brem van elckx sooveel men tusschen drie vingeren behouden kan: koocht dit te samen in Mede- of Honingh-water tot een muetsen nat / dit dooz een doeck sghewrongen zijnde / doet'er een loot Azijn met Honing gesmolten daer by.

Een ander.

Neemt van de opwaerts afgeschraepte middelste of groene Vlier-bast 4 loot / koocht die in Soete-melck / dzucht het upt / en geeft et te dzincken.

Een ander.

Neemt gedzooghde Bladeren van Gratiola of Godts-genade een half of gheheel loot / weclitse en koochtse in Wijn of Blesch-sop / en doet het dooz een doeck.

Om de Gal door den Stoel-ganck af te setten.

Neemt gepulveriseerde Rhabarber een vierendeel loots / bereyde Wijn-steen een half vierendeel loots / vermengt dit te samen / en neemt het met Bier of Blesch-sop in.

Een

Een ander.

Neemt Manna twee of vier loot / smelt dit in dun met Wittebroot gezoden karnemelck / en gebuyckit het op een reys. Of neemt Aloë een derde part van een vierendeel loots des avonts vooz of na den avont maectijt in / en het sal u in de volgende dagh soetelijck purgeren.

Om slijm en waterachtige vochtigheden door den Stoel-ganck af te setten.

Neemt Mechoacan of Jalappe een vierendeel loots met Bier of Wleesch-sop in.

Een ander.

Neemt Gratiola of Gods-genade een loot / Zee-winde of Soudanel een vierendeel loots / Anijs-zaet een half loot / Rosijnen daer de hernen uyt gedaen zijn een loot / koocht dit te samen in Wijn tot een musjen nat / dit werckt van onderen en van boven.

Om Melancholijcke of aengebrande vochtigheden door den Stoel-ganck af te setten.

Neemt Sene-bladeren een loot / gek neust

Anijs-zaedt soo veel men tusschen drie vingeren vatten kan / weeckt en koocht die op in Druym-sop / om in een reys in te nemen.

Een ander.

Neemt Sene-bladeren twee loot / Citroen-zaedt, Venckel-zaedt van elck een vierendeel loots / Tamarinde een loot / hanght dit in een sacken in Bier / 't purgeert gemackelijck / daer mede men veel vierigheyt de ouden en jonge kinder en kan af-setten.

Om open Lijf te houden.

Is een gemeen middel een Druym-sopse / booznamentlijck als daer Sene-bladeren in geweeckt of gekoocht zijn. Andere eeten alleen gestoofde St. Catrijne Pruymen.

Een Mey-dranck om het Bloet te suyveren.

Neemt Duyve-kervel, en wilde Cichorey met de Woxtel / Suring van elck een handt vol / Sene-bladeren anderhalf loot / Anijs-zaedt een vierendeel loots : koocht dit in een pint soete Wijn tot dat het derden-deel verzoden is / gebuyckit hier van het derden-deel vooz een reys.

H E T II. C A P I T T E L.

Van de Genees-middelen voor de gebreken van 't Hoofst.

Om 't Hayr te doen groeyen.

Neeemt asche van Averuyt, maect hier van met het afziedsel van hee selve kruydt een looge / wijft eerst de plaets met een routwe doeck / en slooft of bevochtigt de plaets daer ghy het Hayz wilt doen groeyen / diuwilg met dese looge.

Om 't Hayr te verdrijven en doen uytvallen.

Mieren Eperen met Wijn vermenght en opgesmeert / maect 't Hayz los en doet het upevallen / als mede 't sap van de Wesfen van de witten Wijngaert of Bryonie, en sap van alle geslachteu van Wolfs-melck.

Voor seere Hoofden.

Neemt bladeren van Wilgen-boomen, van Glas-kruydt, van Witte Biet, van Wicken; koocht dit op in schoon water / en na dat het Hoofst hier mede getwassen is / smeert daer op de navolgende zalf: Neemt Swavel een loot / Spaense Seep twee loot / maect dit met sap van Glas-kruydt of Parietaria tot een dun Salsjen. Of Sevenboom gepulveriseert / met boom gemenght en op 't Hoofst gesmeert. De Praecipitaet-salf werdt hier toe mede veel van de gemeene Lupden gebuyckit / hoe wel het beter waer dat sy wat voozsichtiger te werck gingen, booznamentlijck in jonge kindereu /

wiens Deckendeel noch niet genuegh gestoten of verhart is: voor de welken dit volgende veel bequamer is: Neemt 4 doren van Eperen / Berchens-reusel / Carpentijn van elckis twee loot / laet die te samen smelten / en roert het wel onder een.

Voor korsten op de Kinder hoofden.

Neemt gestoten Myrrhen, Irias en swarte Nies-wortel, van elck een derde part van een vierendeel loots / Olie van Eperen een loot / besmeert hier mede het hooft.

Voor Luysen en Netten op 't Hooft.

Stropt tusschen het Hay gepulveriseerde Coculus, of Staphisagrien zaet, of Drogen Præcipitaet.

Om de Herffenen door 't Niesen te suyveren.

Neemt Nardus-zaet, Roofmarijn, fijne Majoleyn, Tabacks-bladeren, van elckis een half quintijn of een half vierendeel loots / witte Nies-wortel een derde part van een vierendeel loots / met eben soo veel Maybloemtjens, stoot dit te samen tot een fijn poeyer / en haelt het in de Neus-gaten op.

Een ander.

Neemt sap van Wijnruyt en Majoleyn, van elckis een half loot / Vlier-azijn een vierendeel loots / gepulveriseerde witte Nies-wortel tien greyn / mengt die onder malhanderen / en haelt hier van een wepnigh in de Neus-gaten op.

Om Hooft-pijn uyt koude te verdrijven.

Neemt Camille-bloemen, Genever-beffen, Wijnruyt, Majoleyn van elckis een handt vol / die kleyn gesneden / maect hier van een sackje / 't welck met steecken doornaept is / ziedt dit eben op in Wijn / en legt het op 't Hooft.

Een ander.

Neemt een gepulveriseerde Notemulcaet of twee / maect het heet in een pan / en legt het tusschen een graen papier op het Hooft.

Een ander.

Neemt uyt-geparsten Olie van Notemulcaet anderhalf vierendeel loots / gedistilleerde Olie van Salie, van Barnsteen, van Majoleyn van elckis tien droppelen / en besmyct hier mede de slapen van 't Hooft.

Om Hooft-pijn uyt hitte te verdrijven.

Neemt Hoosen-water vier loot / Hoosen-olie twee loot / Hoosen-azijn een loot / laet dit met doecken om 't Dooz hooft.

Een ander.

Neemt de kiernen van Karffen, van Perfiken, wit Maenbollen-zaedt van elckis een loot / stoot dit in de Moztier / doet daer by Hoose-water / Weegbree-water / van elckis ses loot / winght dit dooz een doeck / op dat het gelijk een Melckje wordt / doet hier by Hoosen-azijn een loot / en gebzuycht het als 't voorgeaende.

Een ander.

Neemt Garsten-meel twee loot / wit Maenbollen-zaedt drie vierendeel loots / Roode-roosen of Padt-roosen bladeren een vierendeel loots of quintijn / maect hier van met Roosen-azijn een papken / en bindt het voor 't Doozhooft.

Een ander.

Neemt Garsten-meel twee loot / Roode-roosen een half loot / sap van Huys-loock soo veel van nooden is / maect hier van een papken als het voorgeaende.

Om brandt in heete Siekten uyt het Hooft te trekken.

Een Seelt / of een Pepel-haringh / of jonge Kuyckens / of een Dypf opgespouwen / en onder de voeten gebonden.

Een ander.

Neemt Wijnruyt, Honts-draf van elckis een handt vol / Sout soo veel men tusschen drie vingeren vatten kan / Suur-deegh soo veel genoegh is / stoot dit met wat Wijn / en maect hier van koecken om onder de voeten te binden.

Voor

Voor Catharnen en Sinckingen.

Neemt Majoleyn, Salie, Betonie, Roofmarijn, van elckx een halve handt vol / Nardus-zaet een half loot / Notemuscaet een vierendeel loots / stoot dit tot poeper / en maect hier van een sackje met Booin-wol gebult / en met wijde steken doornacyt / om op 't Hooft te leggen.

Een ander.

Neemt een stukje of twee Wieroock, sloekt het op des avondts als ghy te bedde gaet / en beroecht uw' nacht-goet met Matick, Wieroock, en Barn-steen.

Om slaep te verwecken.

Neemt een gedrooghde Maenbol, koockt die in Bier / en geeft het te dinccken. Of neemt Comcommer, Pompoen, Meloen, en Citrullen-zaet van elckx twee vierendeel loots / wit Maenbollen-zaet een loot / Latouw-zaedt een vierendeels loots / stoot dit in een Mortier / doet hier by een half pint gekookt Gersten-water / en wringt dit door een doeck / en 't sal een wit Melckje schijnen te zijn / maect dit soet met Supker of Suroop van Maenbollen, en gebzupcht het.

Voor Ydelhoofdighyt.

Neemt Hennip-zaet vier handen vol / koockt het in Roosen- en Lavendel-water van elckx een mutsien / witte Wijn anderhalf mutsien / stoot dit daer na tot een papken / en leght het tusschen twee doecken op 't Hooft.

Een ander.

Neemt een halfs- of Schapen-longh / warm wyt het Beest getrocken / en om het Hooft gebonden. Oock kan hier dienstigh tegen gebzupcht worden het geene wy tegen de Hooft-pijn wyt hitte ontstaen / voorgeschreven hebben.

Voor duyfelingh in 't Hooft.

Neemt Conserf van Roofmarijn, Betonie, Majoleyn van elckx een loot, geconsfyte Gember twee vierendeel loots / menght dit

te samen / en gebzupcht hier van 's morgens nuchteren de groote van een Notemuscaet.

Een ander, indien het van dampen, die uyt de Maegh opklimmen, ontstaet.

Neemt Meester-wortel, Pionien-wortel, Calmus-wortel van elckx twee vierendeel loots / Roomte Alfem, Carduus Benedictus, Betonie van elckx een halve handt vol / gebzupcht Stael een loot / Rhabarber twee vierendeel loots / Aloë anderhalf vierendeel loots. Doet dit te samen in een sackje / en hanght het in een kanne Wijn / en dincckt hier van nuchteren een roemertje vol / het houdt met eenen open lijf.

Voor beroertheyt of Popelzy.

Indien pemandt door dese seer hebige sieckte wordt aengetast / sal men hem sijn Armen en Beenen hart wrijven / een sterke Clister laten setten / en daer op doen Ader-laten / in de Neus sal men het Niespoeper / boven om de Herffenen te supberen voorgeschreven / in-blasen / de slayen van 't Hooft en onder de Neus met gedistilleerde Olie van Barn-steen of Wijnruyt bestrijcken / en indien hy vets inzwelgen kan / een lepel vol van het bereyde Genever-water in-geven. Daer na wederom tot sijn selve gekomen / sal men hem purgeren / en daer op het volgende gebzupcken laten: Neemt Pionien-wortel, Meester-wortel, Alant van elckx een loot / Calmus twee vierendeel loots / bladeren van Betonie, Roofmarijn, Majoleyn van elckx een handt vol / zaedt van Pionien een half loot / Lavendel-bloemen, May-bloemen van elckx soo veel men tusschen drie vingeren vatten kan / Corinthen vier loot / koockt dit te samen in Woningh-water tot een pint nats. Hier toe dienen oock de Conserven van Roofmarijn, Betonie, Majoleyn, water van May-bloemen met Wijn gedistilleert.

Voor beroertheyt in de Tongh.

Neemt een Notemuscaet, Mostert-zaet drie quintijn / Gember een quintijn / of vierendeel

rendeel loots / dit grof gestooten zijnde / koocht het in Wijn en spoelt de Mondt hier mede.

Voor Lammigheyt die na de Beroertheyt komt.

Neemt Lavendel-bloemen een handt vol / Bevergeyl een vierendeel loots / giet hier op een pintje van de beste Genever-water, laet dit staen weecken in de Son / hier van geeft den Siecken alle morgen een lepel vol / en baedt of stooft de geraeckte Leden met het volgende badt : Neemt de wortelen van Barnde-netelen vier handen vol / bladeren van Velt-cypres vier handen vol / Salie, Wijn-ruyt, Roofmarijn, Bakelaer, van elcx een handt vol / Genever-besien anderhalben handt vol. koocht dit in water / daer na besmeertse met de volgende Salbe : Neemt Olie van Laurier-bayen en Nardus-zaet van elchs twee loot / Gansse-vet, Olie van Vossen van elcx een loot / Olie van Tarpentijn twee quintijn / menght dit onder een / ofte neemt Roofmarijn, Majoleyn, Kruysemunt, wilde Munt, Seven-boom, Salie van elcx een handt vol / koocht dit te samen in Boom-olie / en doet hier by klauwen-smect / en wzinght het daer na dooz den doecht.

Voor de Vallende-sieckte.

Neemt een goet deel zwarte Kriecken, stoot de kernen aen stukken / en distilleert hier van een Water / hier toe dient oock Linden-bloeyfel, May-bloemen, en Hysoop-water met Sproop van Pionien-bloemen vermenght.

Een ander.

Neemt sap van groene Tabaks-bladeren, en koocht hier van met Honingh een Sproop / en gebzupcht het met Pionien-water.

Een ander.

Neemt een handt vol Pauwen-dreck, ziedt het op een pint Wijn / en geeft dit in drie repfen te gebzupcken / te weten : Na de overbal van het accident. Ten tweeden /

indien men de selve wederom goboelt of voor de selve bebzeeft is. En ten derden / een uur na den tweeden overbal.

Een genees-middel voor de vallende-sieckte, 't welck den Koningh van Denemarcken toegeschreven wordt.

Neemt gebzandt Beckeneel van een Mensch een vierendeel loots / Elants-klauw een half quintijn of half vierendeel loots / drie Pionien-zaden, maecht hier van een Poep / en geeft het den Siecken drie dagen achter een nuchteren met Lavendel-water in.

Voor Stuypen en Tormijnen van kleyne Kinderen.

Neemt Pionien-wortel, Pionien-zaet, van elchs twintigh greyn / Irias-wortel, Elans-klauw van elchs tien greyn / Saffraen vier greyn / geeft hier van tien greyn met Vrouwen-zogh of Pionien-water in. Sommige versekereren dat de kinderen geen Stuppen onderwozpen sullen zijn / indien mensse soo haest als sy geboren zijn met dese Wijn af-wast : Neemt Pionien-wortel ses loot / Bevergeyl een half vierendeel loots / ziedt dit in soo veel Wijn als van nooden sal zijn. Daer-en-boven zijn de gedistilleerde Wateren / die wy tegen de vallende Sieckte goet te zijn gesept hebben / oock dienstigh om de Stuppen der jonge kinderen te genesen.

Een ander.

Neemt Theriakel een vierendeel loots / Pionien-wortel sijn gestooten een half vierendeel loots / Olie van Foelie tien greyn / vermengt dit te samen / ende bestrijcht hier mede de kolck van 't Herte / de slaep van het Hooft / en onder de Neus-gaten.

Voor sware Fantasien.

Hier toe is nut Confilie de Greyn in Wijn gezoden en gedzoncken / als mede de Conserben van Bornagie en Buglos-bloemen.

Om Vlecken en Malen in 't aengesicht te verdrijven.

Neemt Borax, smelt die in Weeghbre en Boo-

Soonen-bloepsel-water / doet hier by een weynigh Olie van Wijn-steen / of neemt de versche wortel van Salomons Zegel, stoot hem / en strijckt hem op de plecken.

Om roode Puysten en Puckelen in 't Aengeficht te verdrijven.

Koockt Hysoop in Wijn / en wascht het aengesicht daer mede / ofte neemt een half loot Campher, twee loot Salarmoniac, dit wel gepulveriseert in een glas gedaen / en Roofe-water daer op gegoten / dat het een vinger byet bedeckt is / stopt het glas dicht toe / en laet het in de Son droogen / byeckit het glas / en doet by het voorszeyde gedroogde / een half loot Loot-wit / en wrijft dit alles met Boom-olie, en strijkt het op de Puysten / en wascht het daer na met de voorszeyde Wijn af.

Een expert water voor roode Puysten en Puckelen in 't Aengesicht.

Neemt by-na rijpe Aerdt-besien een pondt / twee suere Appelen, wortel van Water-patientie, dat aen de kanten van de Sloten veel wast / ses loot / versche Roofe-bladeren een halve handt vol / Sueringh, Weegbree-bladeren van elckis een handt vol / Geyten-melck een mengelen / 't wit

van thien Eyeren, Aluyn twee loot / Campher, Wierroock van elckis een vierendeel loots / menght dit te samen / en distilleert hier van een Water / waer mede men het aengesicht dickwils betten en wasschen sal.

Voor Roodigheyt, Puysten, en Jeucksel in 't Aengesicht.

Neemt het binnenste uyt een Citroen, ziedt dit op met gesmolten Berckens-reusel / wrijght het dooz een doeck / laet hier in een weynig wit Was smelten / van het vuur ghenomen / en als het begint te stolcken / roert daer onder een half loot Salarmoniac.

Om de ruydige en rauwe Huyt in 't Aengesicht te verbeteren.

Neemt Harte-bet / smelt 'et op schoon water / daer afgenomen zijnde / doet 'er by gepulveriseerde Borax, Vernis, en gewasschen Loot-wit soo veel van nooden is / en maect hier van een Salsje.

Om Lidtekens uyt het Aengesicht wech te nemen.

Neemt Rinse-harst, smelt 'et met een weynigh Tarpentijn, roert hier onder gepulveriseerde Gom-tragant soo veel tot dat het als een Pleyster wordt / smeert het op een doeck / en legt het op de Lidt-tekens.

H E T I I I . C A P I T T E L .

Van de Genees-middelen voor de gebreken der Oogen.

Om het swacke Gesicht te verstercken.

Neemt Wortel van Alant, van Venckel van elckis een loot / bladeren van Oogen-troost een handt vol / Betonie, Yser-kruydt van elckis een halve handt vol Venckelzaedt, Genever-besien van elckis en half loot / maect hier van een sachtje / en hangt het in Wijn / waer van men somtijds drincken moet.

Een ander.

Snijdt een struyck van Venckel onder een lidt af / en haelt met een Vooz het pit

uyt de struyck / die in de grondt vast is / tot aen het volgende lidt / vult het wederom met Supcher / en stopt boven het gat met een Venckel-struyck wederom toe / laet dit een dagh of twee soo staen / tot dat de Supcher gesmolten is / dat ghy als dan in de Oogen sult doen.

Een 'ander.

Neemt een warm Carwen-bzoodt / sijdt het in 't midden dooz / siropt hier op Karni-zaedt, en houdt dit soo warm tegen de Oogen.

¶

Een.

Een ander.

Neemt Sap van Venckel twaelf loot / van Wijn-ruyt ses loot / supbere Honingh vier loot / set dit in een glas in de Son / en gebuyckel daer na het kilare tot een Oogh water.

Voor ontstekinge, pijn en roodigheyt der Oogen.

Het Lichaem met Sene-bladeren gesuybert zijnde / sal men een Ader laten openen / en daer op dese remedien ghebruycken : Neemt Roos-water, Vrouwen-melck, twit van een versch Ey wel geklopt en dooz gedaen / maect hier van een Oogh-water. Bindt vooz het Doozhoofst gestoten bladeren van Braem-besien, ofte het volgende: Neemt Endivie een hant vol / Garste-meel een loot / wit van een Ey en een wepnigh Azijn / stoot en kneust dit te samen.

Een ander.

Neemt kernen van Quee-peeren, en weect die in Rooft-water, het is een seer bequaem en gemeen Oogh-water.

Voor Vliessen en Vlecken op de Oogen.

Neemt sap van groote Tabacks-bladeren, en versche May-boter, koocht dit een wepnig te samen / besmeert hier mede uytwendigh de Oogen / het bijt wel eerst een wepnigh in de Oogen / maer 't gaet haest wederom over.

Een ander.

Neemt Suycker-kandy een quintijn of vierendeel loots / bereyde Tutia een half vierendeel loots / Zee-schuym twintigh grepn / witte Vitriool thien grepn / stoot dit tot een heel fijn Doeyer / en blaest het met een schafje in de Oogen.

Voor seere druppende Oogen.

Neemt Tutia en Aloë van elckis twintigh grepn / Venckel-water een half mitsjen / maect hier van een Oogh-water.

Voor sinckingen die op de Oogen neder-vallen.

Neemt Salie, Lavendel-bloemen, van elckis een handt vol / Wijn-azijn een half pintje / koocht dit in een toe-gedeckten pot tot de helft / neemt dese Azijn dickwils warm in den monde. Hier toe kan men oock het kuffentje / 't welck wy tegen de Catarnen vooz-geschreven hebben / op het Hoofst dragen.

Voor blaeuw geflagen, gevallen of gestooten Oogen.

Neemt ghepulveriseert Comijn-zaedt, maect hier van een papken met Vrouwen-melck, en legt het tusschen twee doecken op de Oogen / daer na neemt droogen Hyfop, doet 'et in een sachje / koocht het in water / en bet hier mede dickwils de Oogen.

H E T I V. C A P I T T E L.

Van de Genees-middelen voor de gebreken der Ooren.

Voor pijn in de Ooren.

Neemt Roofmarijn-bloemen, zied die op in Wijn / Roos-olie, en Olie van bittere Amandelen, of Knofloock in Booin-olie gezoden en in 't Ooz gedruypt / en met Catoen dicht toe gestopt. Indien de pijn seer hevig is / en uyt hitte ontstaet / neemt Vrouwe-melck, Olie van Rooien, sap van Kees-kruyt, en 't wit

van een Ey, roert dit wel onder een / en gebuyckel het.

Voor de doofheyt en 't zuysen der Ooren.

Neemt Venckel-water, Karui-water van elckis een loot / vooz-loop van Genever-water twee vierendeel loots / mengt het en druypt het in de Ooren. Het warm Carwen-bzoodt met Karui-zaedt om het gesicht te

te verstercken / vooz-geschreven / is hier toe
ooch seer dienstigh op het Ooz gelept.

Een ander.

Neemt een groote Paling, kerft hem /
en sterckt in de snede gestooten Knofloock,
bzaet hem aen 't spit / en gebzuyckt het af-
geloopen vet met Boom-wol / die by Mus-
cus gelegen heeft / in de Ooren.

Een ander.

Neemt Bakelaer gestooten zijnde / koocht
die in Wijn / en ontfaught de Kooch twee-
mael des daeghs in de Ooren.

Voor Wormen in 't Oor:

't Sap van Alfem, of van Gentiaen,
of van Centauria in 't Ooz ghedaen / is
goet.

Voor etterige materie die uyt het Oor
loopt.

Neemt sap van Venckel, van Scabiosa
ende Roofen-honingh van elck even
veel / ende sterckt het met een wieck in de
Ooren / of koocht de bladeren van Oly-
ven in Honingh-water / en dzuypt het in de
Ooren.

H E T V. C A P I T T E L.

Van de Genees-middelen tot de gebreken van de Neus.

Voor de verstopte Neus.

Hier toe gebzuyckt het Nies-poepet /
boven om de Herffenen te supberen /
vooz-geschreven / of neemt Seven-
boom, koocht het in water / en legt het
warm boven de Neus.

Om 't bloeden uyt de Neus te stempen.

Indien pemandt sterckt uyt de Neus
bloedt / sal men in de eene hoeck van het
Oogh de duym / en in d'ander de vinger set-
ten / en die sterck te samen dzucken / en het
bloeden sal haest ophouden; maer in dit ge-

bal soude het geraden zijn een Ader te ope-
nen.

Een ander.

Hout water in de Neck en in 't aengesicht
gegoten / of een natte doeck in de Neck ge-
lept / en het hoest met hout water en Wijn
gewossen. Andere leggen water van Weeg-
bre of Harders-tas met een doeck op de Le-
ver / Maanelijchheit / en in de Neck.

Een ander.

Om het Bloeden te stempen kan men
oock nuttelijck de Armen en Beenen seer
stijf binden.

H E T V I. C A P I T T E L.

Van de Genees-middelen voor de gebreken der Tandten, en van 't Tandt-vleesch.

Voor Tandt-pijn.

Om de suckinghen die op de Tandten
vallen / en aldaer pijn veroorzaken
te dverteeren / werdt nuttelijck het
Nies-poepet boven om de Herffens te sup-
beren voozgeschreven / gebzuyckt / daer na
neemt Campher; koocht die in Wijn / en
houdt het warm in de Mondt / en indien de
Tandt hol is / neemt Campher, en Was,
mengt dit te samen / en vult de Tant daer

mede. Of neemt Staphisagrien-zaet, doet
het in een doeckje / weekt het in Wijn / en
houdt het tusschen de Tandten; anderen
nemen Olie van Nagelen, of Orego met
Wol in de Tandt gesteecken. Nardus-zaedt
in Wijn gezoden / en in de Mondt gehou-
den / is mede seer goet.

Een ander.

Neemt Pyrethrum-wortel een half loot /
Hylop, Salie van elck een halve hant vol /

Comijn-zaet, Nardus-zaet van elckis ander half vierendeel loots / koockt het in Wijn / en houdt het in de Mondt.

Voor Tandt-pijn die uyt heet Bloedt, door de Slagh-aderen van 't Slaep des Hoofts op de Tandten schietende, ontstaen is.

Neemt wit van een Ey wel geloopt zijnde / Roofen-azijn en Roofen-water van elck een lepel vol / Garsten of Carwen-meel soo veel genoegh is / maect hier van een papken / en bint het op de Slapen van 't Hoof.

Om de Wormen uyt de holle Tandten te verdrijven.

Neemt zaet van Bilsen-kruyt, vermengt dit met geel Was / maect hier van een koeckje / legt dit op een yser plaetje / op heete koolen gelept / set daer ober een Crechter / die men in de Mondt moet houden / om al soo de roock in de Tandt te ontfangen.

Om de Tandten wit te maken.

Neemt Roofmarijn een loot / gebzandt Witte-broodt een half loot / Irias-wortel, Pionie-wortel, asch van Taback, gepulveriseerde Darmoz-steen van elckis een vierendeel loots / stoot dit tot een sijn Doeyer / en wrijft 'er de Tandten mede.

Een ander.

Neemt roode Coralen, de steenen uyt

Dadelen, Zee-schuym, Drijf-steen, Ooff-Indische Porceleyn-scherven, ghebzandt Zout, van elck even veel / en gebzuyckt het als 't voozgaende.

Voor vuyl, bloedigh en quaet Tant-vleesch.

Neemt Bistorten-wortel drie vierendeel loots / bloemen van wilde Granaten, Granaet-schellen van elckis twee vierendeel loots / Salie, Hytloop, Myrten-bladeren van elckis een handt vol / Ligustrum, Roof-bladeren van elckis een halve handt vol / Aluyn een loot / koockt dit in roode Wijn en Water soo veel van nooden is / wascht het Tant-vleesch daer mede / daer na bestrijktse met het navolgende: Neemt gesmolten Honingh of Honing van Roofen twee loot / Aloë twintig greyn / Myrrhen tien greyn / ronde Oolter-Lucie Wortel een half vierendeel loots / menght dit tot een Syroopje.

Een ander.

Neemt Maeghde-palm, roode Roofen, Lepel-bladeren van elckis een handt vol / koockt dit in roode Wijn tot een half pint / en gebzuyckt het als 't voozgaende / en bestrijkt het Tandt-vleesch met het volgende: Neemt Honingh van Roofen, Moerbesien-sap van elckis een loot / ghebzanden Aluyn een half vierendeel loots / Egiptiac-salf een vierendeel loots / vermengt dit met mallkanderen.

H E T V I I . C A P I T T E L .

Van de Genees-middelen voor de gebreken van de Mont en Keel.

Voor een gefwollen en seere Keel.

Dat Accident pleeght den Menschen seer te benauwen / ende men sal den Siccken ten eersten met Sene-bladeren of Jalappe, als wy boven geleert hebben / purgeeren / daer na ter Alder laten / en ondertusschen de Keel dichtwils gozelen. Neemt Judas-ooren, die aen de Vlier-boom wassen / drie vierendeel loots / Violen-bladeren, Salie, Vlier-bladeren van elckis een handt vol / Corinthen twee loot / Soet-hout

een half loot / koockt dit in water tot een halve pint en gozelt hier mede / en staet het volgende buyten om de Keel: Neemt Vlier-bladeren, roode Kool van elckis even veel / hacht dit kleyn en fruyt het in Botter en Honingh.

Een ander.

Neemt gedroogde Honden-dreck / Gansen-dreck van elckis een half loot / koockt dit in Wijn en Water tot een half pintje nat / en gozelt hier mede.

Een

Een ander.

Neemt een Swaelven-nest / met een handt vol Salie, koockt dit in Soete-melck / en gebzupcht het als 't voorzgaende.

Voor de Huygh in de Keel.

Neemt gedrooghte Wolster van Ocker-nooten een half vierendeel loots / Bloemen van wilde Granaten, of Balauftia, Granaetschellen van elcks twintigh greyn / ghezanden Aluyn thien greyn / licht hier mede den Huygh.

Voor een rauwe en heese Keel.

Neemt dzop van Soethout een half loot / Candy-Suycker eben soo veel / Gom tragant twintigh greyn / maecht hier van met Roofen-water hoekjens / om in de mont te laten smelten / en allengskens dooz te sicken.

Voor een stinckende Afem.

Neemt Karui-zaet ses loot / of Poley twee handen vol / koockt dit in een kanne Wijn / tot dat de helft versoden is / en dzinckt hier van 's morgens en 's avonds een goeden dzonck.

H E T V I I I . C A P I T T E L .

Van de Genees-middelen voor de gebreken van de Borst.

Voor de Hoest.

Nemt Genever-besien drie handen vol / koockt dit in een mengelen Bier / tot dat het dertendeel versoden is / en dzinckt hier van een goeden dzonck / en leght een graeuw papier met haers-smeer / daer gestooten Comijn-zaet opgestropt is / op de Borst.

Een ander.

Neemt gepulveriseerde Alants-wortel, Irias-wortel van elcks een half vierendeel loots / uyt-gekoocht sap van Vlier-besien een vierendeel loots / neemt dit met Bier of Wijn in des avonts als men te bedde gaet.

Voor Hoest door scherpe sinckinge ontstaen.

Neemt roode Koooren-roosen of Klap-roosen een handt vol / koockt dit in Scabiosen en Carde-benedicten-water van elcks een pintje / tot op het derden-deel / dooz gedaen zijnde / maecht het soet van Supher / of met Sproop van roode Klap-roosen / of van Maen-bollen. Hier toe is mede dienstigh Sproop van Violen en dzop van Soet-hout gebzupcht.

Voor Fluymen, en een benauwde verstopte Borst.

Neemt Alants-wortel / drie vierendeel

loots / bladeren van Carduus Benedictus, van Alfem van elcks twee vierendeel loots / Kruyse-munt een vierendeel loots / Rhabarber een half loot / Aloë een vierendeel loots / Citroen-schellen twee vierendeel loots / hangt dit met een sakje in een kanne wijn / en dzinckt hier van nuhtren een roemertje.

Voor Enghborstighyeyt.

Neemt Candy-suycker een loot / Bloem van Swavel een half loot / mengt dit onder malkander / en geeft hier van een vierendeel loots op een reys in

Een ander.

Neemt Comijn-zaet een half loot / gesneden Vygen een loot / Averuyt een handt vol / koockt dit in Wijn tot een pint / en dzinckt hier van.

Een ander.

Neemt sap van roode Kool / ziedt het met Honingh tot een Sproop / en neemt hier dickwils wat van in.

Voor het Bloedt-spouwen.

Neemt Smeer-wortel twee loot / Soethout een half loot / bladeren van Weegh-bree, Porceleyn, Scabiosa van elcks een handt vol / Myrten-besien een halbe handt vol / koockt dit in Gerste-water tot een pint / en maecht het soet met Supher.

Een ander.

Neemt zaet van Sumach twee viere-
deel loots / Arabische Gom een vierendeel
loots / maect hier van pillen met Weegh-
bree sap om in drie repfen te gebryucken.

Voor 't Pleuris.

De rechte Pleuris is altijd verselt met een
scherpe koozts / en geduurige stekende pijn
in 't Nefsem-halen / waer by gevoeght is
een drooge koch: Om die Accident te ge-
nesen / salmen terstondt Ader doen laten /
en een goede quantiteyt bloet af-tappen/
ende indien de pijn niet op en houdt / mach
men het den selfden dagh of nacht eens of
tweemaal herhalen / ondertuffchen indien
't Lichaem besloaten is / Clisteren laten
setten / en het volgende gebryucken: Neemt
Olie van soet Amandelen twee loot / Sy-
roop van Klap-rosen een loot / neemt dit
in / en drinckt daer na van den dranch die
wy vooz de Hoest (wyt scherpe sinking ont-
staende) vooz-geschreeven hebben. Som-
nige pyysen seer tegen het Pleuris de roode
bellekens van de Hase-nooten, gedrooght/
zwintigh gepu zwaer / met Carduus Bene-
dictus water / twee of driemaal des daeghs

in gegeven. Buiten daer de pijn is kan men
Glas-kruyt, in Boter gefruyt / op-leggen.

Om valsch Pleuris te stillen.

Neemt Nardus-zaet een half loot / koocht
dit in Bier of Wijn / en geeft het te drinken.

Voor verfworen Pleuris.

Neemt Doeper van Bardenetelen-zaet,
menght het met Syroop van Violen, en
gebryucht het dickwils lickende.

Een ander.

Neemt een soete Appel, holt het kloek-
hups met de pitten daer wyt / en vult het
wederom met Wieroock, bracht den Appel
onder de asschen / en greft de Siecken hier
van te ceten.

Voor de Teering en Longe-sucht.

Neemt Longe-kruydt, Roofmarijn,
Betonie, Venus-hayr van elckis een half
loot / Smeer-wortel acht loot / Hoef-blade-
ren twee loot / Viole-bloemen een viere-
deel loots / stoot dese krupden / gedrooght
zijnde tot Doeper / en vermenght het met
een half pondt ghesupberde Doringh / hier
van gebryucht 's morgens en 's avondts
de groote van een Ocker-noot.

HET IX. CAPITTEL.

Van de Genees-middelen voor de gebreken van 't Herte.

Voor Hert-kloppinge.

Neemt een vierendeel loots The-
riakel, menght het met Wijn / waer
in Roep en Caneel gezoden is / en
gebryucht zijnde / moet men daer op zwee-
ten.

Een ander.

Neemt Galigaen, Zedoar, Caneel, van
elckis een half loot / Melissen of Confilie de
Greyn een handt vol / Bornagie-bloemen
soo veel men tusschen drie vingeren vatten
kan: Hanght dit met een sackje in een
kame Wijn / en hier van gedroncken.

Of neemt Confilie de Greyn-water, Car-
de-Benedicten-water van elckis twee loot /
Roosen-water een loot / Kaneel-water een
half loot / Confectie-Alchermes een viere-
deel loots / Syroop van Bornagie twee loot /
vermenght dit te samen / en laet hier van
dickwils twee lepelen vol in-nemen.

Voor melancholye en swaermoedigheyt
van 't herte.

Hier toe is goet Melissen of Pimpernel
in Wijn gezoden en gedroncken / als oock
Conserf en gedistileert Water van Melis-
sen, Bornagie, Buglos.

Voor

Voor Flaewwhertigheyt.

Neemt Conserf van Bornagie, Buglos, Majoleyn, Roofmarijn, van elckx een loot / een geheele confijte Nootemufcaet, Geconfijte Gember een half loot / menght dit onder malkanderen tot een Conserf / en ghebruyekt hier van de grootte van een Ocker-noot.

Voor flauhertigheyt in heete sieckte.

Neemt Conserf van Roosen, van Cichorey-bloemen, van roode Aelbesien-fap

van elckx een loot / het binnenste mergh uyt een Citroen ofte Lamoen een half loot / Confectie-alchermes een half loot / maect hier van een Conserf.

Voor banden aen 't Herte.

Neemt Galange, Foelie, Caneel, Gember, Paradijs-kernen, Zedoar, Nagelen, Angelica-wortel van elckx een half loot / Valerianewortel een loot / giet hier op een kenne goede Wijn / en laet dit veertien dagen staen waken / geeft hier van drie-mael des daeghs twee lepelen vol.

H E T X. C A P I T T E L.

Van de Genees-middelen voor de gebreken van der Vrouwen Borsten.

Om 't Sogh in de Borsten te vermeerden.

Neemt Anijs of Venckel-zaedt een half loot / geeft dit met Kool-sop in / als men te bedde gaet / of ziedt groene Venckel en Dille in Gersten-water / maect het soet met Supker / en drinck hier af.

Om 't Sogh op te droogen.

Neemt gesloten Boonen, Wicken, Coriander-zaedt van elckx een halve handt vol / koocht dit in water / en leght doecken hier in nat gemaect zijnde / op de Borsten; andere nemen alleen Fransche leck Wijn / of sap van Kruyse-munt.

Voor pijn in de Borsten, door geklonterde Melck veroorsaect.

Neemt Boonen-meel twee deelen / Kruyse-munt een deel / maect hier van met ongesouten Boter een papken.

Voor ontflekinge der Borsten.

Neemt sap van Huys-loock, van Nachtschade, wit van een Ey, Olie van Roosen van elckx eben veel / menght dit wel onder een / en leght het met doecken daer op.

Om harde Borsten te versachten.

Neemt Garsten-meel, Boonen-meel, van elckx twee loot / Fenegriek-zaet-meel, Lijn-zaet-meel van elckx een loot / Saffraen twintigh greyn / maect hier van met Olie van Camillen een pap / en leght het op de Borsten.

Een ander.

Neemt een witte Lelien-wortel, koocht die in Soete-melck / tot dat hy tweeck wort / doet daer by Weyten-meel soo veel ghenoech is / Olie van Camillen, van witte Lelien, van elckx een lepel vol / Honingh twee lepelen vol / twee doyers van Eperen / maect hier van een pap.

Een ander.

Neemt Biet, koocht die in Olie / doozgezongen zijnde / smelt Was in die Olie / tot dat het als een salf wordt / en besmeert hier mede de Borsten.

Voor Drop in de Borsten.

Neemt Olie van Roosen ander half loot / van Camillen, van witte Lelien, van elckx drie vierendeel loots / Dialthea-half een vierendeel loots / wit Was twee loot / Rooswater, en Roos-azijn van elckx een lepel vol / sinck die te samen tot een salfje.

Voor

Voor gefwollen en sweerende Borsten.

Neemt krupm van Witte-broot / koocht dit in water tot een dicke pap / doet'er by Popelcoen-falf, versche Boter van elckis drie loot / en leght dit op de Borsten.

Een ander.

Neemt Olie van Olijven, versche koe-dyeck van elckis eben veel / menght dit onder een / en ducht het dooz een doeck / doet daer by Fenegriek-meel so veel tot dat het een bequaem papken wordt.

Een ander.

Neemt Boonen-meel, Fenegriek-meel, Lijnzaedt-meel, krupmen van Witte-broot / van elckis twee loot / ghestoten Althea-wortel drie loot / Safferaen een half vierendeel loots / maect dit met af-ziedsel van Kees-kruydt en Althea tot een pap / daer by doende 4 doren van Speren / Olie van Violen en Lijnzaedt-olie van elckis anderhalf loot. En wanneer het Gezwel dooz-gehoeken / of met een vlijm dooz-steken is / sal men het reinigen met de volgende falf: Neemt Honingh / sap van Juffrouw-merck, dopyers van Speren / Tarpentijn, en een weynigh Garsten-meel onder malckanderen vermenght / en met wicken in de Mondt gesteken.

Voor door-gebroken Kancker.

Neemt ghepelde soete Amandelen soo veel genoegh is / stoot die in een loode Moztier / maect hier van met sap van Huysloock een papken / ende wast eerst de wonde met Carduus Benedictus-water, ende stoupt'er des selfs poeper in / en leght daer het boozschreven papje over heen.

Voor seere en geklooven Tepels.

Neemt ghesmolten Lammeren-vet met Roose-water ghewasschen / Roos-falf van elckis een half loot / Arabische-gom twintigh greyn / Boontjens Hol-wortel ghepulberiseert tien greyn / Olie van Speren soo veel van nooden is / maect hier een falfje van.

Een ander.

Neemt Olie van Violen, van Speren van elckis drie vierendeel loots / Hartenvet, Bocken-talck van elckis een half loot / Was soo veel van nooden is tot een salve.

Een ander.

Neemt een wit Lelien-bladt, uyt de Olie daer in sp te weerken staen / en leght het ober de Tepel.

H E T X I. C A P I T T E L.

Van de Genees-middelen voor de gebreken van de Maegh.

Om de Maegh te verstercken.

Neemt Anijs, Venckel en Coriander-zaedt van elckis een loot / Karui-zaedt een half loot / Gember, Calmus-wortel van elckis anderhalf vierendeel loots / Galigaen, Zedoar van elckis een vierendeel loots / stoot dit tot een fijn poeper / en geeft hier van alle morgen een vierendeel loots met Wijn in.

Om de Maegh te suyveren.

Hier toe is dienstigh Aloë des avondts booz den eten kwintigh greyn ingenomen /

of hangt dit na-volgende popjen in een kanne Wijn / en dinct daer 's morgens een roemettje vol van: Neemt Alants-wortel, Zedoar van elckis een half loot / Carduus Benedictus, Centauria, Alfem, Kruyse-munt van elckis een halve handt vol / Rhabarber een half loot / Aloë een vierendeel loots / Oranje-schillen anderhalf vierendeel loots / stoot dit tot een grof poeper / en bindt het in een sackjen. Tot desen eynde dient oock een bzaeck-dzanelt / in 't eerste Capittel beschreven / in-genomen te werden.

Een

Voor pijn in de Maeg uyt winden ontsaen.
Neemt een grof gestooten Note-muscaet,
 koocht hem in **Wijn** / en dzinckt het / hier toe
 dient oock Theriakel met **Wijn** ingenomen/
 of Kamille-bloemen in **Wijn** gekoocht.

Om het sterck Braken te doen op-houden.

Neemt deegh van **Cartwen**-bzoedt soo
 veel genoegh is / Bakelaer twee handen vol/
 Aliem een handt vol / maect hier van een
Bzoedt / laet het backen : snijt'er een stuck
 van / en leght het tusschen een doeck / die in

de volgende bereyde **Bzandewijn** nat ghe-
 maecte is / op de kolck van 't **Herte**:
Neemt een mutsien **Bzandewijn** / Gali-
 gaen, Calmus-wortel, van elck een half
 loot / Kruydt-nagelen een vierendeel loots /
 laet dit te samen staen wecken / en maect
 de doeck hier in nat.

Een ander.

Neemt een **Spong** / koocht hem op in
Azijn / en leght hem op de **Maegh** of kolck
 van 't **Herte** / en eet een stuckje **Bzoedt** dat
 in sap van Granaten geweeckt is.

H E T X I I . C A P I T T E L .

Van de Genees-middelen voor de gebreken der Darmen.

Voor pijn in de Buyck en 't Colijck.

Voer eerst is noadigh dat men soo-
 danige **Menschen** met Rhabarber,
 Sene-bladen, of Jalappe, purceert /
 of bereydt hier toe het volgende dzanckje:
Neemt Sene-bladeren, wortel van Boom-
 varen, van elck een loot / Kamille-bloemen
 soo veel men tusschen drie vingeren vatten
 kan / Anijs of Venckel-zaedt een half loot /
 Corinthen twee loot / koocht dit in een half
 pintje water tot op de helft / en maect het
 een weynigh soet met **Suycker**. Daer na
 gebryckht het volgende : **N**eemt Camille-
 bloemen een halbe handt vol / schillen van
 Orangie-appelen een half loot / koocht dit
 in **Wijn** en **Water** tot een mutsien nat /
 door-getwongen zijnde / doet'er by **Suycker**
 een loot / **Anijs**-olie ses dzoppelen / geeft dit
 op een reys te dzincken.

Een ander.

Neemt Camille-bloemen, een handt vol/
 Venckel-zaedt een loot / koocht dit in **Wa-**
ter tot een half pintje / door gedaan zijnde /
 doet'er by **Syroop** van **Cichorey**-sap an-
 derhalf loot / **Olie** van **Anijs** tien dzoppe-
 len / dzinckt hier van de helft op een reys.

Een ander.

Neemt wortel van Venckel, van **Lavas**,

van elck twee loot / **Orangie**-schillen een
 half loot / **Angelica** een loot / **Calement**,
Kruysmunt, **Poley**, **Alsem**, bloemen van
Camillen, van **Meliloten**, van elck een
 handt vol / **Genever**-besien twee loot / **Ba-**
kelaer een loot / **Anijs**-zaedt, **Comijn**-zaedt,
 van elck een half loot / koocht dit in **Bier**
 soo veel genoegh is / en stoof hier mede den
Buyck.

Voor Buyck-pijn van de Kinderen.

Neemt Venckel-water een half mutsien/
Syroop van **Maen**-bollen twee loot /
 menght dit / en geeft hier van een lepel vol.

Voor de Buyck- en Roo-loop.

Geeft den **Siecken** eerst dit volgende te
 ghebruycken : **Rhabarber** een vierendeel
 loots / **Notemuscaet** ses greppen ; daer na
 bereydt desen dzanck : **N**eemt **Smeer**-wor-
 tel twee loot / **Kreupel**-gras drie handen vol/
 een halbe **Maen**-bol : koocht dit in **Car-**
sten-water tot een pint / vermenght hier by
Syroop van **Granaten**, van **Myrten**-besien,
 van elck drie loot / en dzinckt hier van drie-
 maal daeghs.

Een ander.

Neemt **Wijn**-tint een mutsien / een
Doper van een **Ey**, wit **Maeghden**-**Was**,
 maect

maect dit gelijk een Candeeltjen / en laet het den Siecken op een reys ghebruycken. Hier toe is Marmeladen of Quee-vleesch gebruyckt / oock heel goet / als mede Conserf van roode Roosen, ende het water upt groene Eycken-bladeren gedistilleert.

Voor perslinge ende onmacht ter Stoel te gaen.

Neemt Seven-boom soo veel genoegh is / koocht het in Water en Azijn / ende laet den damp aen het Fondament ontfangen: Ofte neemt Wieroock ende Pick, ende legt dit op gloepende koolen / om mede den damp / als booren / te ontfangen.

Voor Buyck-wormen der Kinderen.

Neemt loof van Persick-boomen, lineust het en bindt het op de Nabel van de Sijck.

Een ander.

Neemt Zever-zaet, laet het in oude Mee weecken / en geest het te dymcken: Knoflook in Soete-melck gekoocht, werdt oock seer veel gebruyckt.

Een ander.

Neemt Scordium, Zever-zaet, van elckis een half loot / Coraline, Rhabarber, van elckis een vierendeel loots / stoot dit tot een fijn Dooper / en geest hier van een half vierendeel loots in.

Een ander.

Neemt Zever-zaet, Jalappe, Rhabarber, van elckis een half loot / doet dit grof ghestooten in een sachjen / en hanght het in een pintjen Mee / en geest hier van al-te-mets

een wepnigh te dymcken / dit doodt de Wormen / en setse dooz de stoel-gaenck af.

Voor het uytfincken des Aers-darms.

Men moet den upt-ghesoncken Darm wederom met warme doecken in sijn plaetse brengen / ende daer na het Fondament met het na-volgende stoben: Neemt bast van Vlier-boomen een handt vol / koocht het in Wijn soo veel genoegh is.

Een ander.

Neemt Eycken-bladeren vijf handt vol / roode Roosen twee handt vol / koocht dit in water / daer gloepend stael in upt-gelocht is.

Voor Ambeyen.

Neemt Campher, Ceruys-salf, Populeoen-salf, van elckis even veel / en besmeert het Fondament hier mede.

Een ander.

Neemt versche Boter / dopers van Eycken scrup dit te samen in een pan / en dymckt het dooz een doeck / en besmeertse hier mede.

Een ander.

Neemt natte Ceruys twee loot / een dooper van een Ey bereyde Tutia twineigh greyn / Campher thien greyn / Herte-vet, Olie van Roosen van elckis een loot / Reyger-vet een half loot / maect hier van een salfje.

Een ander.

Neemt een goet deel Vlier-bladeren maectse dooz-heet in een pan / en leghtse met een stuck root Scharlaken op het Fondament.

H E T XIII. C A P I T T E L.

Van de Genees-middelen voor de gebreken van de Lever.

Voor een verhitte Lever.

N Neemt Cichorey-wortel, Scorzonerawortel, van elckis twee loot / Suringh, wilde Cichorey, Bornagie, van elckis

een handt vol / Tamarinden twee loot / koocht dit in een mengelen soete Wey / tot dat een derden-deel verzoden is / en dymckt hier van alle morgen een muetsen.

Voor

Voor Water-sucht.

In dese Sieckte sal men vooz eerst purgeeren: **N**eemt Jalappe, Mechoacan van elck v eertigh grepn/ Orangie-schellen tien grepn / asche van Hulst ghezandte / ses grepn / maect hier van een Poeper / en neemt het 's morgens met Bier in. Daer na neemt Asche van Genever-boomen, Boon-struycken, Alfs-rancken, van elcksz drie handen vol / doet daer een mengelen Garsten-water op / **W**ijn een half pintje / giet het door een wolle Lap / maect het soet met Supcker / en dzinckt hier van een roemertje vol tweemaal daeghs.

Een ander.

Neemt een Peper-wortel, raspt hem kleyn / doet daer by een mengelen goede Rinsche-**W**ijn / en dzinckt hier somtijds van.

Een ander.

Neemt Alsem, Alfs-rancken, Carduu Benedictus van elcksz een handt vol / Rhabarber een loot / Orangie-schellen een half loot / hanght dit in een sackje in een mengelen **W**ijn / en dzinckt hier van.

Voor Geelsucht.

Neemt sap van Gouts-bloemen, Schelkruydt, van elcksz een half loot / Safferaen tien grepn / **W**ijn een half mutsjen / geeft dit op een reys te dzincken.

Een ander.

Neemt Venkel-wortel, Pietercelie-wortel, van elcksz twee loot / Schelkruydt, Duyve-kervel, Genever-besien, van elcksz een handt vol / koocht dit in Garsten-water tot een pint / en maect dit soet met Supcker / dzinckt hier van een roemertje vol tweemaal des daeghs.

H E T X I V . C A P I T T E L .

Van de Genees-middelen voor de gebreken van de Mildt.

Voor een verharde en verstopte Milt.

Neemt schozse van een Esen-boom een vierendeel pons / giet hier op een kanne **W**ijn / koocht dit op de helft / en dzinckt hier van een mutsjen 's morgens nuchteren. De Schozse van de Capper-boom ziju hier toe seer nut / of koocht Hoppe in **W**ijn / en leght het op de sinckerzijde / hier door wordt de Mildt seer vermoyt / en des selfs pijn gestilt.

Voor de Blaeuwfchuyt.

Hier toe is seer dienstigh den Extract van Lepel-bladen, of bereydt dese **O**ranck:

Neemt sap van Lepel-bladen, van Duyve-kervel, van Cichorye, van elcksz ses loot / sap van Water-kars acht loot / sap van Beken-boom, van Venckel van elcksz vier loot / Rinsche-**W**ijn een pint / koocht het een reys of twee op / giet het door een wolle Lap / en geeft hier van een mutsjen nuchteren te dzincken.

Een ander.

Neemt wortel van Pionien vier loot / Poley een handt vol / Roofmarijn een halve handt vol / giet hier op twee mengelen Bier / en koocht het op de helft / hier van dzinckt dziemaal daeghs.

H E T X V . C A P I T T E L .

Van de Genees-middelen voor de gebreken van de Nieren, en van de Blaes.

Om het Graveel en Steen af te drijven.
Neemt Brem-zaedt, Kliffen-zaedt, Perlen-kruydt-zaedt, van elcks drie vierendeel loots / Boeken-bloedt anderhalf vierendeel loots / Kreeften-oogen een vierendeel loots / witte Candy-supcher twee loot / stoot dit tot een fijn Poep / en geeft hier van een vierendeel loots met Mensche-wijn in.

Een ander.

Neemt Assche van Boone-struycken drie loot / van Steen-breuck een loot / giet hier op water van Glas-kruydt, van Aerdt-besien, Rensche-wijn, van elcx een half pintje / doet het daer na door een wollen doeck / en vermenght het met Syroop van Limoenen. Hier van dzinckt een roemertje tweemaal daeghs.

Een ander.

Neemt Peper-wortel sijn geraapt ses loot / dzucht met een mutsien Rensche-wijn het sap hier upt; hier van vermenght de helft met Olie van soete Amandelen twee loot / Notemuscaet een half vierendeel loots / en geeft het te dzincken.

Een ander.

Neemt Syroop van Hysoop vier loot / water / of af-ziedsel van Glas-kruydt, een pint / vermenght dit / en gebzuyckt hier van twee of dziemaal daeghs een roemertje vol.

Voor ontsteking der Nieren.

Neemt Weegbree-water drie mutsien / Roose-water acht loot / Glas-kruydt-water, Aerdt-besien-water, van elcx een half pintje / Syroop van Violen vijf loot / van Limoenen twee loot / vermenght dit onder een / en geeft hier van een roemertje vol drie-maal des daeghs: ondertusschen sal men

de Lendenen / met Roos-salf en Roosen-azijn vermenght / besmeeren.

Om de op-gestopte Urijn te doen lossen.

Neemt Glas-kruydt of Kervel in de Boter gesuyt / en boben op het Gemacht geslagen / of neemt gekoochten Ajuyn, en gebzuyckt het als 't voozgaende.

Voor de koude Pisse.

Dzinckt een glas Wijn / met af-ziedsel van Soethout vermenght. Sommige gebzuycken hier tegen Notemuscaet, of knoppen van zwarte Aelbesien.

Voor snijdingh in 't Water maken.

Neemt Althea, Keeskruyt, Petercelie-wortel, van elcks een hant vol / koocht dit in een pintje Bier / tot de helft verzoden is: Hier van gebzuyckt de helft warm met een wepnigh ongezouten Boter.

Voor 't Bloedt-wateren.

Neemt Wortel van Juffrouw-merck, van Venckel, van Pietercelie, van elcks een loot / Weegh-bree, Harders-tas, van elcks een handt vol / koocht dit in Bier of Wijn / en soet van Supcher gemaekt zijnde / dzinckt hier van.

Een ander.

Neemt Mumia, Vijgen, Anijs, en Venckel-zaedt, Raponticum van elcks een loot / koocht dit in Rensche-wijn tot een pintje nat / dzinckt daer van tweemaal des daeghs een roemertje vol.

Voor sweeringen in de Nieren en Blaes.

Neemt Aerdt-besien kruydt / en wortels drie handt vol / koocht dit in een mengelen Wijn / tot dat een derden-deel verzoden is / en dzinckt hier van.

Een

Een ander.

Neemt Smeer-wortel twee loot / Tormentille een loot / Althea, Harders-tas, Weeghbree, van elcks anderhalve handt vol / Betonie, Alchimilla, van elcks een

handt vol / Soet-hout anderhalf loot / Weeghbree-zaedt drie vierendeel loot / Anijs een half loot / ziedt dit in goede Mee / tot een mengelen / en gebzupct hier van twee of drie-mael daeghs.

H E T X V I . C A P I T T E L .

Van de Genees-middelen omtrent het Gemacht.

Voor Scheurfel of Breucken.

Neemt geel Was, Mastick, Spijck-olie, van elcks een half loot / Olie van Eperen een vierendeel loots / menght dit onder een / besmeert hier mede de Breuck / en leghter een Oxycrocium-plaester op / en versiet het met een bequame bande ; ondertusschen laet hier van gebzupcken. Neemt Tormentille-wortel twee deelen, Kreeft-oogen, Calmus-wortel, van elcks een deel / stoot dit te samen tot een grof Doeper ; neemt hier van twee loot / giet daer op een pint goede Wijn / laet dit te samen wecken / en geeft hier van te dzincken tweemaal daeghs een rocmertje vol.

Een ander.

Neemt Olie van Eperen / 't Bergh upt een Hamelen-schinckel, geel Was, Wierroock, Hars, van elcks een loot / maecht hier van een salffe en gebzupct het als het voozgaende.

Een ander.

Neemt Hoppe, Salie-bladeren van elcks twee handen vol / kooct dit in goet en sterck Bier / en leght het op de Breuck.

Voor het uyt-puylen van de Navel der Kinderen.

Neemt Oxycrocium-plaester, strijckt het op een stukje Leer / ende leght het op de Navel van de Bupck.

Voor die sich door vallen of stooten aen sijn Gemacht befeert heeft.

Neemt Garsten-meel, Boonen-meel, van elcks vier loot / roode Roosen een vierendeel loots / kooct dit met roode Wijn, en een wynnigh Azijn tot een pay / doet 'er by Olie van Roosen een lepel vol / een geheel Ey / vermenght dit te samen / en slaet het om het Gemacht.

H E T X V I I . C A P I T T E L .

Van de Genees-middelen voor de gebreken der Vrouwen.

Om de Maent-stonden te verwecken.

Een vierendeel loots Pastinaken-zaedt met Warne Wijn nuchteren in-gemen / dzijft de Maent-stonden krachtelijck af. Of neemt een hant vol Geneverbien, kooct dit in een mengelen Wijn / tot dat het derden-deel verzoden is / dzinckt dit drie dagen achter een / daer na gebzupct noch drie dagen een half vierendeel loots

Trochisci de Myrrhe, die in de Apotheken bereydt worden.

Een ander.

Neemt sap van Seven-boom met Wijn upt-geperst / twee loot / Kaneel een vierendeel loots / Safferaen ses greyn / geeft dit op eenreys te dzincken.

Een ander.

Neemt By-voet Confilie de Greyn, Carduus Benedictus, Poly, Seven-boom, van elckis een handt vol / koocht dit in een kianne Wijn / tot dat een derden-deel verzoeden is / en dinclet hier van 's mo:gens en 's avondts een roemertje vol.

Om de overvloedige Maentfonden te stoppen.

Neemt Dadele-stenen / roode Coralen / Coriander-zaet / van elckis een vierendeel loots / maect hier van een fijn Doeper / en gebzupcht hier van een derden-deel.

Een ander.

Neemt sap van Duyfent-bladt, van Weeghbree van elckis een loot / Sproop van Myrten-besien twee loot / Weeghbree-water, water van Vlier-bloemen, van elckis acht loot / gebzupcht dit in drie repfen.

Voor de witte Vloet der Vrouwen.

Neemt wortel van Tormentille een loot / Averuyt, Roosmarijn, van elckis een handt vol / gedzooghde onrijpe Moer-besien een loot : koocht dit in een mengelen roode Wijn, tot dat een derden-deel verzoeden is / hier van dinclet nuchteren een roemertje vol.

Voor 't opftijgen van de lijf-moeder.

Neemt van het sterckste Genever-water een half pintje / Olie van Roosmarijn, van Barn-steen, van elckis twintigh druppelen / gebzupcht hier van somtijds een lepel vol.

Een ander.

Neemt Meester-wortel, Comijn-zaedt, van elckis een vierendeel loots / witte Peper twintigh greyn / stoot die tot een fijn poeper / om in twee reifen te gebzupcken.

Voor 't neder-sincken van de Lijf-moeder.

De selve wederom in sijn plaets gebzucht zijnde / sal men dese stoovinge gebzupcken: Neemt Cypresse-nooten, Gal-nooten, Granaet-schillen, bloemen van wilde Garnaten,

zaet van Sumach, van elckis vier loot / bladeren van Myrthen, van Eycken, van Olijven, en Kreupel-gras, van elckis een handt vol / roode Roosen een halve handt vol / koocht dit in roode Wijn / soo veel tot een stoovinge genoegh is. Ondertuffchen ghebzupcht den volgende dranck: Neemt Lauwerier-bladeren, Myrthen-bladeren, of de Besien / van elckis een loot / Cypresse-nooten anderhalf loot / zaet van paltinaken drie vierendeel loots: koocht dit te samen in een mengelen Wijn / en geeft hier van een half mutsjen te dinccken.

Om de geboorte te vorderen.

Neemt Borax, bladeren van Dictamnum van elckis twintigh greyn / Barn-steen, Seven-boom, van elckis tien greyn / Safferaen ses greyn / maect hier van een fijn Doeper / en geeft het met Pietercelie-water te dinccken.

Een ander.

Neemt bladeren van Scarley, stootse en bindtse op de Nabel van de Bzupcht.

Een ander.

Neemt Heems-wortel acht loot / Keeskruyd twee handen vol / By-voet, Bingelkruyd, Confilie de Greyn, van elckis een handt vol / Lijn-zaedt drie loot / tien Dijen in 't midden dooz-ghesneden / koocht dit in ghenoeghsaem water tot een stoovinge / en gebzupcht het volgende Salsje: Neemt Dialthea een loot / Olie van Lelien, Lijn-zaedt-olie, van elckis anderhalf loot / maect hier van een Salsje.

Om de Na-geboorte afte drijven.

Neemt Borax een vierendeel loots / Safferaen twintigh greyn / water van By-voet vier loot / Kaneel-water drie loot / menght dit onder malkandeten / en geeft hier dick-wils twee lepelen vol van.

Om de Na-ween te stillen.

Neemt Confilie de Greyn, Poley, Camille-bloemen, van elckis een handt vol / Bakelaer

of Ervaren Huys-houder.

23

Bakelaer een half loot / koocht dit in Wijn / en geeft hier van tedzincken.

Een ander.

Neemt Scarley soo veel van nooden is /

stoorse in een steene Mortier / en doetse in versche Boter / laet dit veertien dagen staen / dan koocht het een weynigh / en wrynght het dooz een doeck / en smeert hier me de van de Nabel nederwaers na de Scham elheyt.

H E T X V I I I . C A P I T T E L .

Van de Genees-middelen voor de gebreken van de uyerlijcke Ledematen : en van de Huyt.

Voor kloven in de Handen.

N Neemt Olie van Roosen twee loot / wit Was een loot / Voenderen vet anderhalf loot / maecht hier van een Salfje.

Voor schurfdde Handen.

Neemt Voos-salf twee loot / Boontjens-hol-wortelen vierendeel loots / Sout van Salpeter twintigh greyn / Mercurium Dulce tien greyn / maecht hier van een Salfje.

Een ander.

Neemt het binnenste van een suere Appel / Swavel / Gember / Sout / van elckis een vierendeel loots / Verckens-reusel twee loot / maecht hier van een Salfje.

Voor Kack-hielen.

Maecht een Pleyster van geel Gratia Dei Plaester, of neemt geel Was / Harst / Olie van Olijven / van Lijn-zaedt / van elckis drie loot / Osse-vet / Schape-vet / van elckis anderhalf loot / Microock een loot / roode Menie twee loot / maecht hier van een Salf / die hier toe seer dienstigh is.

Voor Podagra uyt hitte ontsaen.

Neemt gest roten Aluppi soo veel genoegh is / Sout een weynigh / maecht hier van met wit van een Eo / en een weynigh Azijn / een papken / en slaet het daer om.

Een ander.

Neemt bladeren van Huys-loock / stoot

se in een Mortier heel kleyn / doet hier by wat Sont en Azijn / roert het wel onder een / en besmeert hier mede de pijnelycke plaets.

Voor Podagra uyt koude ontsaen

Neemt Genever-besien, Wortelen van Hadick, Kamille-bloemen, van elckis een handt vol / koocht dit in Wijn / en stooft de Doeten hier mede.

Een ander.

Neemt water van Kruppte roert mijn niet / van Vlier-bloemen, Brandewijn, van elckis eben veel / en slaet dit met doecten om de Doeten.

Een ander.

Neemt Olie van Roosen, Brandewijn, van elckis eben veel / smeert hier de plaetse mede / soo haest die begint te zwelken of seer te doen:

Voor dickfuchtige Beenen.

Neemt Wijn moer twee deelen / Loogh een deel / koocht dit tot een dick papken / en slaet het om de Beenen.

Voor verkrompen Zenuwen.

Neemt Jopen-bier een mengelen / Brandewijn een pint / Klauwen-vet een half pintje / Mumia een loot / Honde-vet, vet van Palinck, Verckens-reusel, versche Boter / van elckis vier loot / Olie van Roosen twee loot / Honingh drie loot / Pastinaken-wortelen kleyn gestooten / een half pont / laet dit een Daent staen / en koocht dit

dit op / en wringt het daer na dooz een doeck.
Hier mede besmeert de verkrompen Zenuwen tegen een Epcken vuur.

Voor de Fijck of Worm in de Vinger.

Leght Water-pattingh met Hoenderdreck op de Vinger / of neemt Swavel, Loock, Azijn, menght dit onder malkanderen / en leght het daer op.

Voor koude in de Handen.

Neemt een groote Raep, Holt hem uyt / en vultse met Olie van Roosen, braetse onder de asche / en smeert hier mede de Handen.

Om Apofteunien en Gefwellen te doen rijpen.

Neemt Driakel-plaester ses loot / Dialthea-half vier loot / Olie van Camillen, van Dil, Tarpentijn, van elckis een loot / menght dit onder een.

Een ander.

Neemt Goggen-broodt / koocht het in goet Bier tot een pap / doet hier by een stuck Boter / en twee Dopers van Eperen.

Voor Schurfftheyt.

Neemt Geyten-melck een half pintje / van de groene bast van een Vlierboom een handt vol / een weynigh Zout / ziedt het op / en drucht het dooz / en bet hier het Schurft mede. Siet hier boven booz Schurftde handden.

Voor Verbrandtheyt.

Neemt onghesouten Boter / Ganfedzeck / menght dit onder malkanderen / en koocht het te samen / en giet het op kout water / hier mede smeert het verbrande Lidt.

Een ander.

Neemt Olie van Olijven, en 't wit van een Ep / menght dit onder malkanderen / en bestrijct het daer mede.

Voor de Roos.

Neemt schoon Regen-water / Vlierazijn, of koocht Dier bloemen in Bier of Soete-melck / en slaet het daer om.

Een ander.

Neemt Olie van Roosen, oude Wijn / van elckis even-beel / en leght dit warm op de Hoos.

Een ander.

Neem Vlier-azijn, dopers van Eperen / van elckis even beel / menght het onder een / leght het met linne doecken daer op: of te koocht Gepelde Garst / tot dat het water dick wordt / en slaet dese slijmighedyt om de Hoos.

Voor quaet Seer.

Neemt Stinckende-gouwe, Ocker-nooten-bladeren, van elckis drie handden vol / Seven-boom, Lupinen, Water-pattigh, van elckis een handt vol: koocht dit in water / en bet het quaet Seer hier mede.

Voor Hayr-worm.

Neemt een mutsien Franche-wijn, smelt hier in een stuckje Aluyn, soo groot als een Turckse-boon, en bet hier mede.

Een ander.

Neemt versche Paerde-dreck, drucht het sap daer uyt / en bestrijct de Hayr-worm hier mede tweemaal daeghs.

Om Wratten te verdrijven.

Neemt sap van Stinckende Gouwe, van Porceleyn, van elckis een loot / Olie van Swavel anderhalf vierendeel loots / vermenght het te samen / en bestrijct daer mede de Wratten.

Om Exter-oogen of Lickdoornen te verdrijven.

Schraept een weynigh Speck op een doekje / en doet 'er een weynigh gepulveriseerde Seven-boom by / en leght het daer op / alle dagen verberschende. Of neemt een plaester van Gom Galbanum gemaect.

H E T

H E T X I X . C A P I T T E L .

Van de Genees-middelen voor Wonden en Quetsuren.

Om de Wonden te genefen.

Het bloet gestemt zijnde / sal men de Wonden met Alfem en Roosmarijn, in water en Wijn gekookt / wasschen / en daer na met een wieck Olie van St. Jans kruydt-bloemen in de Wonde doen / en een Diapalma-plaester daer overheen leggen.

Een Wondt-dranck.

Neemt Heydensch-wondt-kruydt, Roode-kool, Averuyt, Aertbesien-kruydt, Weeg-bree, Sene-groen, Sanikel, Alchimille, Yferkruydt van elckis een handt vol / zaet van Juffrou-merck, van Hennip van elckis een loot / Smeer-wortel twee loot / koocht dit in Wijn of Bier tot een mingelen / en drinkt hier driemaal daeghs van. Ondertusschen verbindt de Wonde met dit salfje: Neemt Honingh twee loot / Olie van Olijven een loot / Bloem van Weyten-meel een half loot / roode Bolus een vierendeel loots / maect hier van een salfje.

Een Wondt-dranck die het verlegen of geronnen Bloedt uyt-drijft.

Neemt Notemuscaet / Gember / Gangel / Mumia, Krap van elckis een loot / Wierroock / Soet-hout / Comijn-zaet / Gember-besien / Nijs-zaet / Bakelaer / van elckis een loot / koocht dit te samen in twee kannen Wijn of Bier / tot dat de helft versoden is / en drinkt hier tweemaal daeghs een goede dronck van.

Een ander.

Neemt wortel van groote Kaerden / Sake van elckis een handt vol / koocht dit in een pint Wijn tot dat een derdendeel versoden is / hier van neemt een roemert vol / doet daer by gedrooghte wortel van Schelkruydt / Walschot / Kreeft-oogen / Nauy-

sen-dreck van elckis twintigh grepn / mengt dit te samen / en geeft het in.

Voor die sich van binnen door vallen of stooten beseert hebben.

Neemt groene Kervel, koocht die in Soete-melck / en doet'er een vierendeel loots Tuyn-kars zaet by.

Een ander.

Neemt Kreeft-oogen / Mumia, Walschot / Schapen-front van elckis een vierendeel loots / gedrooghte Pier-wormen een half vierendeel loots / maect dit alles tot Doeyer / en geeft hier van een vierendeel loots met warme Wijn in.

Om geronnen Bloedt tusschen velen vleesch, en blaeuwe placken, te verdrijven.

Neemt Bakelaer, Comijn-zaet, Camillen, Alfem, van elckis eben vecl / stoot dit tot een Doeyer / en maect met sap van Alfem een papken hier van / dat men daer op sal stricken.

Voor verwrongs Leden en geborste Zenuwen.

Neemt dick Bier een pint / Honingh drie lepelen vol / versche Boter een goet deel / maect dit t'samen warm / en slaet het met een wolle lap om het Lidt.

Om Fistelen te genefen.

Neemt sap van Juffrouw-merck, van Weeg-bree, van Agrimonie van elckis ses loot / van groene Tabacks-bladeren drie loot / Roofen-honingh vier loot / witte Vitriool, Aluyn, Wijn-steen, van elckis een half loot / Spaens-groen twintigh grepn / vermengt dit te samen / en spuyt dit in de Fistelen.

H E T XX. C A P I T T E L.

Van de Genees-middelen voor Koortfen, Pest, Kinderpockjens en Maselen.

Om de dorst en brandt te matigen in heete en gedurige Koortfen.

Neeemt Suringh, Latouw, Bornagie-bladeren, van elck een handt vol / Tamarinde twee loot / koocht dit in een mingelen soete Wey / en dzinckt hier van. Hier toe dient oock Garften-water met sap van roode Ael-besien, en met wat Supcher soet gemaect.

Voor brandende Koortfen.

Neeemt Huys-loock, Suringh, Porcelayn, Endivie, Bornagie van elck een handt vol / Tamarinde anderhalf loot / Akeleyen-zaet een half loot / koocht dit in Garften-water tot een pint / dooz gedaen zijnde / doet'er Syroop van Suringh vier loot by / en dzinckt hier van.

Voor de alle-daeghsche Koortfen.

Het lichaem met Jalappe gepurgeert zijnde / neemt Carduus Benedictus, Gentiaen-wortel van elck een half vierendeel loots / stoot dit tot een fijn poeper / en geeft het vooz het aenkomen van de koozts in.

Een ander.

Neeemt Carduus Benedictus, Centaurea van elck een handt vol / Wortel van Mans-ooren gedrooght zijnde een halve handt vol / koocht dit in half Wijn en Water tot een pint / en dzinckt hier van een roemertje vol vooz't aenkomen van de koozts.

Voor de anderdaeghsche Koortfen.

Neeemt Aluyn twintigh greyn / Sout van Carduus Benedictus tien greyn / neemt dit met Bier in vooz't aenkomen van de koozts.

Een ander.

Neeemt Alfem, Barndenetels, Betonie

van elck een handt vol / stoot het in een Mortier / en druckt met Wijn het sap uit / en doet'er 5 of 6 gepulveriseerde Pionien-zaden daer by.

Een ander.

Neeemt het binnenste velletje uut de Hoender-tragen hardt gedrooght een vierendeel loots / Orangie-schillen een half vierendeel loots / stoot dit te samen tot een fijn poeper / en geeft het vooz het aenkomen van de koozts in / dit selfde is oock seer goet vooz een slappe en quade maegh.

Om op de Pols te binden.

Neeemt Tarpentijn met roode Bolus vermengt / of neemt bladeren van Vlier, Wijnruyt, Gouts-bloemen, Barndenetels, Honts-draf van elck even veel / stoot dit met Wijn in een Mortier / of neemt de binnenste bast van een Note-boom, weecht het in Wijn / en bindt het op de Pols / die treckt een blaer / die men dooz sal snijden.

Voor de derden-daeghsche Koortfen.

Neeemt Gentiaen, Wortel van Mans-ooren, van elck een loot / Carduus Benedictus, Centaurea, Chamedrijs, Hyfoop van elck een handt vol / koocht dit in water en Wijn van elck een mengelen tot de helft / dzinckt hier van alle morgen / een roemertje vol / en blijft daer op leggen zweeten.

Een ander.

Neeemt Gentiaen, Carduus Benedictus, Aluyn, Salpeter van elck een vierendeel loots / en geeft dit in vier repfen vooz het aenkomen van de koozts in.

Een ander.

Neeemt Roomsche-alfem, Duyve-ker-vel, Carduus Benedictus, Buglos, van elck een

een handt vol / Gentiaen twee loot / koocht dit in drie pinten Wijn / en geeft dit twee mael daeghs te dzincken.

Een ander.

Neemt een half pintje Alfem-wijn, doet hier by een loot Sout / dit te samen gesmolten zijnde / moet men booz't aenkomen van de koozts in-nemen / dit breekt de koozts en drijft veel vervuilde vochtigheden door het bzaen uyt het lijf.

Voor de Pest.

Zedoor gekaewt en door-gesicht / wederstaet de besmettinge / of neemt sap van Knotloock, Wijn-azijn, Rensche-wijn, van elck's een half mitsen / Theriakel een half loot / menght dit te samen / en neemt hier alle morgen een lepel vol van in.

Een ander.

Neemt Wijn-ruyt, dzucht met Azijn het sap daer uyt / neemt van dit sap een half pintje / Theriakel een loot / menght dit onder mallkanderen / en gebzupect hier van 's morgens en 's avonts een lepel vol.

Een ander.

Neemt twee Nooten, twee Vijgen, een wepnigh Wijnruyt met Sout / en eet dit alle morgen.

Om 't vuur uyt de Pest-buyl of Pest-kool te trecken.

Neemt een gedrooghte Padde / leght hem een wepnigh in Azijn te weccken / en bindt hem daer op.

Om op de Pest-buylen te leggen.

Neemt Suur-deegh een loot / Spaensvliegen vijftien greyn / Mostert-zaet, Duyve-ltront van elck's tien greyn / leght dit op de Supl.

Om op de Pest-kolen te leggen.

Neemt Smeer-wortel, Scabiosen van elck's twee loot / Salpeter anderhalf vierendeel loots / twee dopers van Eperen /

maecht dit tot een papken / en leght het daer op.

Om de Kinder-pockjes en Maselen uyt te drijven.

Neemt ses Vijgen, Venckel-zaet, zaet van Juffrow-merck, Gomme-lacca van elck's een half loot / Linsen een loot / koocht dit in Bier of Garsten-water / dzinckt hier van een goede dzonck / en hangt dit sachte in 't Bier en laet daer geduurigh van dzincken: neemt Akeleyen-zaet een loot / Carduus Benedictus-zaet een vierendeel loots / berepde Harts-hooren een half loot / dit gestooten zijnde / doet het in een sachte.

Een ander.

Neemt Wozeles van Venckel, van Dockey-bladeren van elck's een loot / bladeren van Pimpinel, van Suringh, van elck's een handt vol / Venckel-zaet, Gomme-lacca, Dragant van elck's een vierendeel loots / seven Vijgen, negen Dadels, Corenten een loot / koocht dit in Garsten-water tot een pintje / door gedaen zijnde / doet'er by Sproop van Suringh, Citroenen, Carduus Benedictus, Violen van elck's twee loot / Safferaen een vierendeel loots / menght dit tot een dzanck / en dzinckt hier van.

Een ander.

Neemt Contrajerve-wortel 20 greyn / Lapis Bezoar tien greyn / Safferaen vijf greyn / stoot dit tot een fijn poeper / en geeft dit op een reys met Bier in / en wel hier op toe gedeckt zijnde / moet men het zweeten bebozderen.

Van groote brandt in de Kinder-pockjes en Maselen.

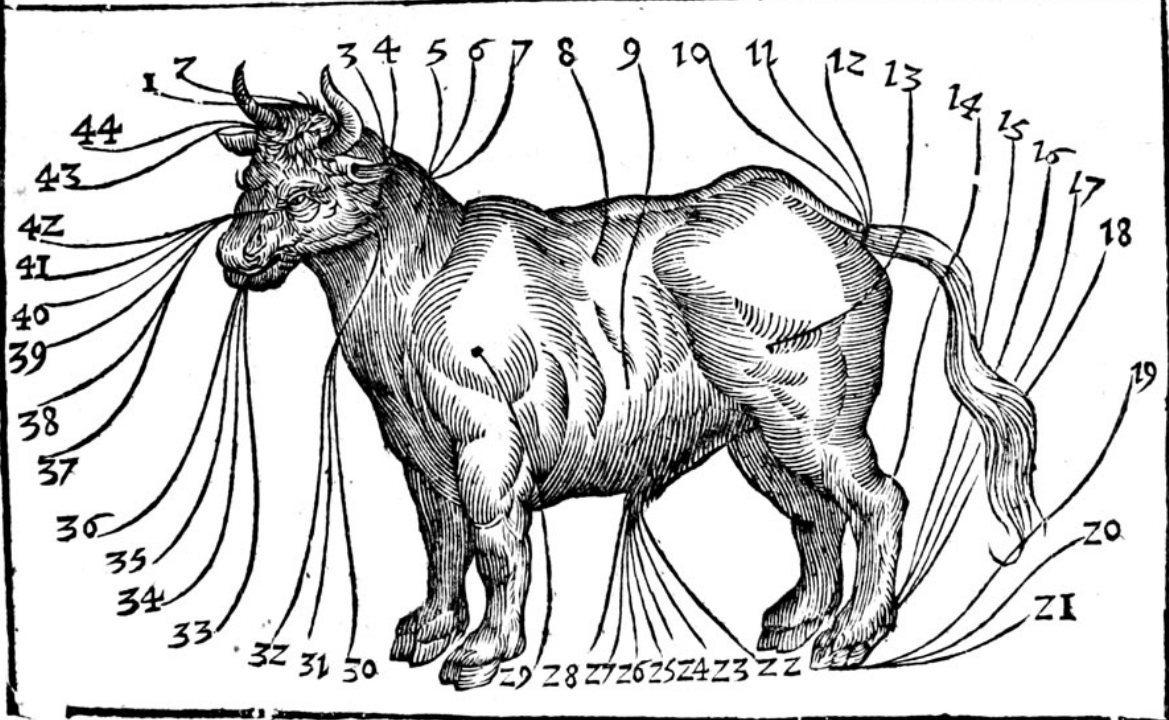
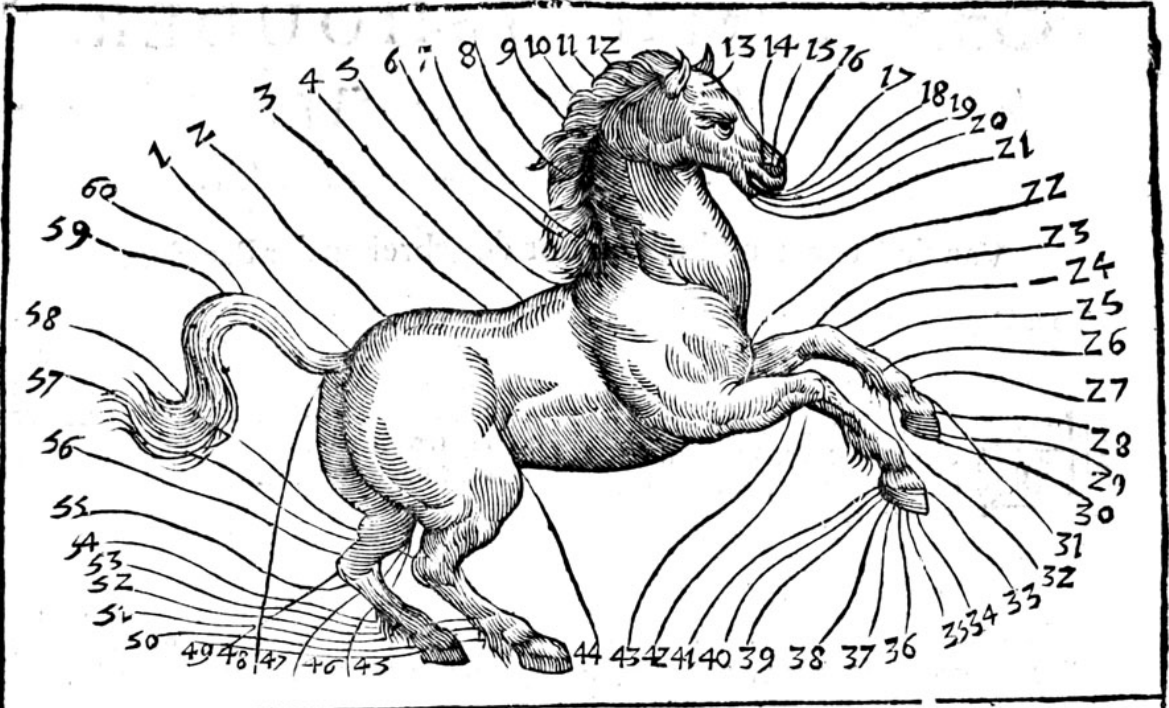
Neemt Suringh, Porceleyn, Latouw, en Weeghbree van elck's een handt vol / Scordium een halve handt vol / zaet van Citroenen een half loot / zaet van Suringh, een loot / koocht dit te samen in Garsten water tot een pint / doet hier by Sproop van Granaten, van Limoenen, van elck's drie loot / en geeft hier dickwils van te dzincken.

Van het P A E R T sijn siekten, afgetekent met de volgende numbers.

1 Schoftsheyt.	22 Pijn in de Wozen.	42 Geslagen zijnde.
2 Derreycht of gheslagen zijnde.	23 Querveen aen de Knien.	43 Malandien.
3 Longen sucht.	24 Leesen.	44 De Wolbinne.
4 Longen pijn.	25 Schuyffel-beenen.	45 Gezwel in de kilooten.
5 Sequetste rugge.	26 Gallen.	46 Een slaghe aen 't dick van 't Been.
6 Den Schot.	27 Pleckkens.	47 Als 't Fondament uytballen wil.
7 Den Maenstrangh.	28 Egel-voet.	48 Leesen achter aen 't Been.
8 Pijn in de hals.	29 Querhoeben.	49 Een loopent gat.
9 De wozinge.	30 Hinckende voeten.	50 De krancker.
10 De Dijberg.	31 Quervoeten.	51 Kiloben aen de Beenen.
11 Schel in de oogen.	32 Verhitheyt.	52 Ober Hoeben aen de Hoozn.
12 De Nagel in de oogen.	33 Pijn van de Hoozn.	53 Kiloben die langhs heen gaen.
13 Hoofst-pijn.	34 Vernageltheyt.	54 Kiloben die dwers komen.
14 Snotterheyt.	35 Sekere pijn in de voet.	55 Spatten achter aen 't been.
15 Derkoutheyt van 't hooft.	36 Lossinge van de Hoozn aen de voet.	56 Krappen.
16 Vliegende Wozen in de Neusgaten.	37 Als de Hoozn aen de voet schuynt.	57 Leesen.
17 Schuyf aen de Sanden.	38 De Dyge onder aen de Hoozn van de voet.	58 Querbeenen.
18 Derwas aen 't Schemelte.	39 De stralen.	59 Staert-beenen.
19 Quetsinge aen de Tonge.	40 De Blemmen aen de Hoozn en Dleesch.	60 Ratten-staert als 't hayz uytvalt.
20 Pijn aen de Tonge.	41 Moere-bet.	
21 Kleyne Baerdekens aen de Tonge.		

Vanden O S sijn siekten, afgetekent met de navolgende numbers.

1 Hoozn gebroken zijnde.	17 Doet versnyckt.	30 Ecchelen in geslicht hebende.
2 Hoozn vermoeyt zijnde.	18 Eenigh zwaer gewicht op den Doet geballen ofte anders verklint.	31 Squinantie.
3 Gezwel in den Hals. (de.)	19 Hoozn van den Doet gebroken.	32 Dertwozinge.
4 Den Hals gequetst.	20 Hoozn van den Doet gekloven.	33 Gezwel in het ghehemelte van het Backhuys.
5 Hayz af-geballen aen het Hals-stuck.	21 Hoozn van den Doet afvalende.	34 Gezwel in 't Backhuys.
6 Hardigheyt in het Hals-stuck.	22 Bloedt-loopinge.	35 Quetsinge der Congen.
7 Gezwel in 't Hals stuck.	23 Den buplen loop.	36 Den appetijt verloren hebende.
8 Het bel aen de Ribben gekeest.	24 Swellinge in de Blaes.	37 Wolcke in d'Oogen.
9 Pijne in de Bupck.	25 Verstoptheyt in de Blaes.	38 Gezwel in d'Oogen.
10 Eenige Darmen gequetst.	26 Steen in de roye van de Blaes.	39 Witzel op d'Oogen.
11 Loopingen in den Bupck.	27 Steen in de Blaes selfs.	40 Watte op d'Oogen.
12 Herdigheyt in den Bupck.	28 Swellinge in de roye van de Blaes.	41 Loopende Oogen.
13 Versbil ontluyckt.	29 Schouderbladt ontfet.	42 Schelle in d'Oogen.
14 Gebroken Been.		43 Deer en aen 't Hooft.
15 Gezwel in 't Been.		44 Pijne in 't Hooft.
16 Verherdinge en verstybinge in 't Been.		

Den Erbaren HUYSHOUDER.

Onderwijsende, hoe men heylsame Medicijnen voor de gebreken der Beesten bereyden sal.

Van de Genees-middelen voor de gebreken der Paerden.

Voor Oogen der Paerden, daer in geslagen of getteken is.

Hier toe sal men het Oogh met warme Wijn wassen ende met versch Hoender vet besmeeren / ende daer na krupen van Wittebroot met Wijn / tot een papken gemaect / op-leggen / ende de Hoofst-ader openen.

Voor groote Hoofst-pijn der Paerden.

De ken-teekenen hier van zijn / wanneer veel water uyt het Hoofst druypt / de Ooren slap hangen / en de Hals en 't Hoofst zwaer en nederhangend is. Hier tegen sal men het volgende gebuycken: Neemt kleyn gesnede Juffrou-merck, Latou, en versch gesneden Stroo / mengt dit onder het voeder.

Voor verkoutheyt der Paerden.

Als een Paert verkout is / sal men het op een warme plaetse stallen / en wel warm toe-decken / en dan soo geeft hem Fenegriek-zaedt onder sijn kroon te eeten / en lauwe Soete-melck te dzyinken.

Voor de Vijver der Paerden.

De ken-teekenen hier van zijn / dat het Paert seer zweet / ja al stontt het stille / en komen sy te leggen / soo zijn sy seer in perijckel van te sterben. Om dit te helpen / soo wrijft en strijcht het Paerts Kaecke-been / en doet het ader-laten onderwaerts de Ooren / en opent met een Olijm de hardigheyt / die / gelijk een witte zenuwe is / in de lenghte / treckt'er

dit wit vleesch uyt / en strijcht daer Sout in / en leght'er dese pap op: Neemt Harst drie loot / Garste-meel ses loot / koocht dit in roode Wijn tot een pap / en verbindt het bozders met wicken in water / Olie / en Sout nat gemaect.

Voor schellen en vlieten der Oogen.

Neemt sap van Hondts-draf, van stinkende Gouwe, Wijn van elckseben veel / en doet dit in de Oogen: of gebuyckt Salarmoniac met Honingh vermenght.

Voor pijn en swellinge in de Keel der Paerden.

Neemt ouden Oly twee pint / Wijn een half pint / Parey-bollen, Vijgen van elckse negen / weecht dit te samen / en zied het een reys of twee op / doo? gewoongen zynde / doet'er by Salpeter en Sout soo veel genoegh is / en giet hier van een half pint seffens in de Hals van 't Paert.

Om Paerden te helpen van de Tant-stoel.

Alle het Tandt-vleesch dat gezwollen is / sal men met een Olijm op-snyden / te weten drie of vier gaten daer in makende / en laet het wel bloeden / ende daer na met Wijn-azijn wrijven.

Om Paerden te genesen die van binnen gequetit zijn.

Neemt een Hondt, wilt hem / en doet het ingewant wech / en zied hem in een ketel met veel water / en geeft dit water te dzyinken.

Voor

Voor bloedt-piffen.

Neemt Bloem van Carwen-meel / en warme Soete melck / geeft dit te drinken.

Indien het Paert niet stallen kan.

Neemt een pint Wijn / 't wit van tien Eperen / ghestooten Looch, geeft dit te drinken : of neemt alleen sap van roode Kool met Wijn vermenght.

Voor 't geswollen Gemacht.

Neemt Bloem van Carwen-meel / Wijn-moer / Verckens-reusel / menght dit te samen / en besmeert het Gemacht daer mede.

Voor een dempigh Paert.

Neemt Galiga, Gember, Kruydt-nagelen, Comijn-zaet, Venckel-zaet van elckis een loot / twee Eperen / Safferaen twintigh greyn / menght dit met een half pintje Wijn / giet dit in de Hals / het Hoofst lange tijdt om hoogh houdende.

Voor Hoest en Kuchten der Paerden.

Neemt Fenegriek, Lijn-zaet van elckis een vierendeel / Soet-hout, Gomme-dragant, Wierroock, Suycker, Linsen van elckis twee loot / stoot dit tot een grof poeyer / en menght het onder het Voeder / of koocht een handt vol hier van in water / en geeft het te drinken.

Voor verlooren Eetens-luft.

Als dan sal men de Mondt met Azijn en Sout wel wasschen en schoon maken.

Voor de gequetste of seere Rugh der Paerden.

Neemt de zenuwen van een Hondt, Oester-schelpen, Hoender-dreck; dit silt ghy te samen mengen en branden tot asche / waseht het Seer eerst met warme Azijn / en stroyt'er het gebzande poeyer

op. Ende als 't Paert op den Rugh gequetst is / van de Zadel / leght het op met Werck in wit van Eperen nat gemaect / ende daer na silt ghy met Hoender-vet besmeeren.

Voor de Krappen.

Ma dat het Hapz af-geshoren is / sal men het smeeren met Mostaert en Honingh / daer na gebzupte oude schoenen tot poeyer verbrant / Koper-root soo veel genoegh is / en maect met oude Verckens-reusel een salf / hier mede bestrijcke 's mozgens en 's abouts.

Voor de Gallen.

Neemt Kaerden, Riet en Brande-netels, stampt dit in een Moztier / en maect het warm in een pan / en leght het heet daer op / laet dit een geheele nacht leggen / des morgens waseht het met Pisse / ende als ghy dit snijden wilt / en geopen hebbede / supght door een spuyte van een Dier-pijp / al het geene in de Galle is / en smeert'er het nabolgende in : Neemt Kappoenc-vet, Honingh / en Olie van Lauwerier, ghebzupt dit tot dat het genesen is / wel toe siende / dat'er geen water aen en komt binnen de tijdt dat het open is.

Voor geswollen Beenen der Paerden.

Neemt oude gesouten Reusel / Dialthea-salf en Lijn-olie, maect hier van een salf.

Voor quade Hoorens aen der Paerden Voeten.

Neemt Peck, Harst en Teer van elckis een half pont / Tarpentijn een vierendeel ponts / dit is goet booz quade Hoorns.

Als een Paert vernagelt is.

Moet men de Nagel wt trecken / en tot het Bloet snijden / of tot in 't Bleeft schoon maken / en gesmolten Swavel daer in druppen.

Van

Van de Genees-middelen voor de gebreken der Ossen en Koeyen.

Voor de Kegel-tanden der Koeyen.

Als een Koe gebreect heeft aen de Kegel-tanden / datse haer zwellen / soo en kan dat Beest niet eten / dan sal men hem de Mondt open doen / en snijden hem de Kegel-tanden / die gezwollen zijn / wat af / en bestrijckte met Sout / soo vergaet dat gebreect.

Voor Gefwel aen de Koeyen of Ossen.

Daer tegen sal men die in de Ooren snijden / en wijben die datse bloeden : ende soo het dan niet beteren wil / soo sal men de Staert op-heffen / ende snijden daer in een binger breet van het lijf / en men sal haer Theriakel in geven.

Voor Buyck-pijn van Ossen en Koeyen.

De ken-tekenen zijn / dat sy gaen leggen / en staen terstont weder op / en schabben met de voeten: dan sulc ghy nemen dun Bier / en slaen daer in een handt vol Sout / dat het schuynt / en dat schuynt sal men af doen / en gieten 't haer in de keel / tot drie-mael toe : of geeft Theriakel met Wijn te dinccken.

Voor het Hoesten en Kuchen.

Neemt Longen-Kruydt , Hyfoop van elcks twee handen vol / koockt dit in Water / en geeft het in / of neemt sap van Parey met Olie van Olijven.

Een ander.

Neemt groene Byvoet vier handen vol / stoot die kleyen / en drückt met Water het sap uyt / die sal men seven dagen achter een in geven.

Voor de Koorts van Ossen en Koeyen.

De ken-teekenen hier van zijn / dat het Beest niet eten wil / de oogen druppen / en

staen hol in 't hooft : hier tegen sal men het Beest op stal setten / en onder het Gras Wijngaerts-bladeren mengen / ende de Ooren snijden datse bloeden.

Voor Bloet-pissen van Ossen en Koeyen.

Neemt Geers , Hennip-zaet van elcks ses loot / Theriakel twee loot / koockt dit in twee pinten Wijn / en geeft het in : of neemt Weeghbree-sap met Olie van Olijven.

Voor Ossen en Koeyen die niet pissen kunnen.

Neemt Honingh / Olie en Wijn / t'samen gesoden / en drie morgens vervolgens in gegeven.

Voor Sinckinge en Snotterigheyt.

De ken-teekenen hier van zijn / wanneer de Oogen loopen / en sy geen eet-lust en hebben / en de Ooren laten hangen ; als dan wascht de Mondt met Thijm, gesoden in witte Wijn : of wijst de Mondt met Loock en Sout / en wascht die daer na met Wijn.

Voor Ossen of Koeyen die seerigh zijn tusschen de klauwen.

Hier tegen sal men Schapen-ongel smelten / en gieten dat daer soo warm op als sy het lijden konnen / en napen dan daer een lap om / en men sal 't oock eens of tweemaels daeghs wassen met Mans-pisse / en met Ceer besmeeren

Voor verborgen sieckte der Koeyen.

Neemt Laurier-bladen , Seven-boom , Wijnruyt , Wijngaerts-bladen van elcks een handt vol / Knotloock , Parey , Wieroock van elcks een loot / koockt dit in Wijn / en geeft het te dinccken.

Voor

Voor de gebreken van de Schapen.

Voor de Hoest van de Schapen.

Geeft haer te eeten Veldt-cypres en Agrimonie, een goet deel / dese kruiden zijn mede goet voor den wipige Paerden.

Voor de schurfttheyt der Schapen.

Neemt Moer van Olie / van Wijn / afziedsel van Lupinen, van elck so veel genoegh is / menght dit / en bestryckt het hier mede. Hier toe dient oock het Water in holle Boecke-boomen gebonden / 't welck mede de schurfttheyt van andere Beeften / als Paerden en Ossen / seer wel geneest.

Voor de Pest der Schapen.

Neemt in de Lente Salie en Malrove, drückt het sap daer uyt / en geeft hier van de Schapen / 14 dagen achter een / een goede dronck / en sy sullen het volgende jaer van veel siekten en sterfte bebyjdt zijn.

Voor uyt-teerende, en seer magere Schapen.

Hier tegen geeft haer te eeten de vruchten of zaden van Colutea, of Lombaertse Linfen, waer door sy vet en wel-groeyent worden.

Een ander.

Neemt een handt vol Amandelen / stoot die met Wijn / en maecht hier van een Melckje / en geeft dit de Schapen in; hier tegen is oock van nooden dat men haer in de Doren sijdt.

Voor Schapen die vergiftigh Kruidt gegeten hebben.

De sien-teecken en hier van zijn / dat haer de Bupck seer schielijck komt te zweken / datse niet willen eeten / en dickwils neerbullen : hier tegen sal men haer de aderen in de bovenste Lip openen / en haer Theriakel, met menschen-pis vermenght / in-geben.

Voor de gebreken van de Verckens.

Voor Klieren en Krop-sweeren der Verckens.

Geeft haer te eeten het Kruidt van Veldt-violen ofte Penseen.

Voor de Pest onder de Verckens.

De Swijn-herders van Duyts-landt geben hier tegen het Kruidt van Gentiana, kleyn gekapt / en onder haer boedsel gemenght.

Voor ongaeftheyt of gortigheyten der Verckens.

Hier tegen is seer dienstigh het Kruidt Alfs-rancken, haer te eeten gegeven. Men seyt oock dat de Verckens / die uyt een Trogh van Essen-Hout gemaect / eeten / noyt ongantich of gortigh worden.

Voor onbekende sieckte der Verckens.

Wat de Verckens ongesont zijn / werdt aldus onderbonden : Men treckt uyt de Neck eenige hapten / indien de selve supver zijn / is een teeken van gesondtheyt / maer indien sy bloedigh of met etterachtige materie besmet zijn / is een teken van ongesondheyt. Als dan salmen haer het eeten en drincken een dagh en nacht onthouden / en daer na Water / waer in gestoote wortelen van wilde Comcommers, 24 uren geweect hebben / te drincken geven / en hier door sullen sy veel vuyghheidt quijt worden. Sommige gebruycken hier tegen de wortelen van Affodillen, onder haer spijs gemenght.

Voor de gebreken van de Geyten.

Om de Geyten en alle viervoetige Gedier-
ten lichtelijck haer Jongen te doen
werpen.

Neeemt gestooten zaedt van Sefeli
van Marfilien, en gheeft het haer
met warm Bier of Water te drincken.

Om te maken dat de Geyten veel
Melck geven.

De Bladeren van Klim-op, ofte van
Vijf-vinger-kruydt, van Geuten veel ge-
geten / doet de selve seer veel Melck ge-
ven.

Voor de gebreken van de Hoenders.

Voor Snotterigheyt en de Pip.

De Hoenders verkrijgen dit meest /
wanneer sy onsupber Water drincken /
daerom sal men letten / dat
sy van schoon en klaer Water voorszien zijn ;
hier tegen sal men de Hoenders Loock in
geven. / 't welck haer een bequame remedie
is.

Een ander.

Steekt haer een Beer door de Neus ga-
ten / en licht het harde en witte Del van
haer Tongh behendelijck af / en geeft haer
alle dagen een weynigh Boter / met Peper
vermengt / in.

Een ander.

Neemt Orego, of de binnenste schoofte
van de Effen-boom / weecht dit in water /
en laet haer hier van gedurigh drincken.

Een ander.

Neemt Seven-boom, Orego, en Hy-
loop, legt dit op een koole vuurs / en
houdt het Hoofst van de Henne over dese
roock / en wyjft de beck en neushaten met
Knoffloock.

Voor de Buyckloop der Hoenders.

Neemt Garsten-meel, gesmolten Was en

Wijn, vermengt dit te samen als Deegh
en geeft een brock of twee vooz ander koo-
ren / hier van te ecten ; ondertusschen sal
men haer af-ziedsel van Quee-peeren drincken
laten.

Om de Luysen van de Hoenders te
verdrijven.

Hier dooz worden de Hoenders seer ma-
ger / en gaen geduuregh quijnen / hier te-
gen sal men haer in geven gestooten Co-
mijn, en Staphisagrien-zaedt met Boter
vermengt / en haer diekwils wasschen met
Water en Wijn / waer in Lupinen gesoden
zijn.

Een seer expert Recept voor alderhande in-
wendige gebreken der Beesten, soo wel
Paerden als Ossen en Koeyen.

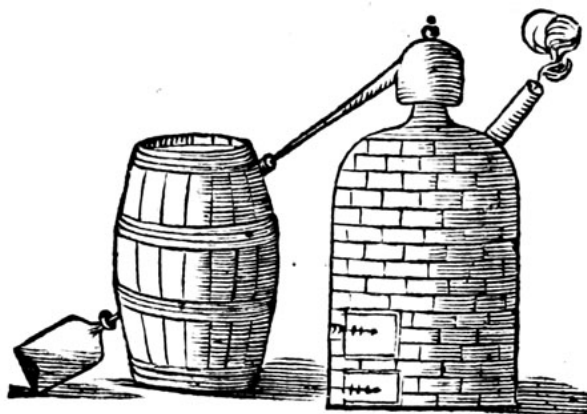
Neemt Roomsche Alfem, Quendel, of
wilde Thijm, Betonie, Centauria, Verc-
kens-venckel, Gentiana, Bakelaer, Hol-
wortel, van elcks twee loot / Myrrhen,
Wierroock, van elcks een loot / witte Peper
een half loot / stoot dit tot een fijn poepet /
en vermengt het met twee pont gesmolten
Honingh, en geeft hier van twee loot op een
reps in.

De DISTILLEER-KONST.

Onderwijfende hoe men uyt Kruyden, Bloemen, en Zaden, Wateren en Olie fal distilleeren.

O Het oprecht gebuyck van de Kruyden/ Bloemen/ en Zaden / die men in sijn Hof onderhoudt en aen-queect/ te genieten / kan men der so ver kracht door Konst merckelick verbeteren / en uyt de selve krachtige Wateren en Olie trecken of distilleren; het weleke wel op verscheide / en beelderhande manieren / en door beelerpe instrumenten geschiedt / doch sullen hier maer twee van de voornaemste / en gemackelijckste maniere / beschrijven; (als zijnde het andere / het werck der Chymitten) welcke op onse manieren alleenlijck geschieden door twee instrumenten / als een kopere ketel en een kloek / ende ghelijck een goet gereedtschap / na men seght / de helst van den arbeidt is. Soo sal ick tot nader kennisse der onkundige alhier / neffens de afteekeninge van een Distilleer-fornuys / oock beschrijven hoe / ende op wat manier / het selve moet gheboutwt / of gemetselt worden.

Afteekeninge van een Distilleer-fornuys met sijn Koel-vat, en andere toe-behooren.

Het Distilleer-fornuys in sijn geheel gemetselt van slechte Gouwse steen / alsoo die best tegen 't branden magh: Waer in een kopere ketel op die selve wijze ghemaect / als de Brandewijn-branders gebuycken tot haren Bran-

derpe / gemetselt staet / waer op een Helm gepast wordt / beertijds van koper / doch seer qualijck / alsoo de opwasemende dampen daer in vergaderende / indien sy eenige suerighejdt of scherpijghed by haer hebben / lichtelijck een quaden smaect /

ja zelfs feijnigheydt daer uyt komen na haer te trecken / weshalven de selve Helm of geheel dicht vertint / of geheel van tin moet gemaectt worden / welck laetste het alderbeplichste is ; van de twee Deurtjes is het bovenste een Stoockgat / waer mede een yfere Kooster moet gelijk gelepdt worden om vuur op te stoocken. Het onderste is een lucht en Afchgaetje / den beek van den Helm komt over-een met de Slangh / de welcken in een Koel-vat moet staen / het welck met koud water moet op-gebuult worden / om de dampen / uyt de Helm in de Slangh / (die om de selve reden als vooren van de Helm is geseght / van tin moet wesen) te verhoelen / op dat het niet heet soude mogen komen in den Ontfanger / ende als dan bederven: Dit Fornuys dan op dese wijze gebouwt zijnde / komen wy tot de Distillatie / waer in twee dingen voornaemlijk staen aen te merken : als vooreerst / hoe veel Waters om te distilleeren / op de Krupden moet gegoten worden ; en ten tweeden / hoe veel Waters van yeder pondt Krupdt magh af-getrocken worden / waer in de koude en vol-sappige Krupden van de drooge en heete verschillen : Want de koude natte Krupden hebben om de veelheydt haers saps minder Waters van nooden als de heete en drooge; by Exempel :

Giet op 12 pont Cichoreye, kleyn gehackt / en geliapt zijnde / 16 pondt Waters / te samen in de ketel gedaen hebbende / distilleert het met matelijck vuur / de Helm op de ketel geset zijnde / ende deszelfs Juncture ofte voegen met Hoggen-deegh nauw toe-gestreecken hebbende / treckt daer af acht / of ten hooghsten tien pondt Waters / op welke wijze alle koude ende vochtige Krupden moeten gedistilleert worden / als

Bornagie.
Boon-bloeyfel.
Buglossie.

Carde Benedict.
Duyve-kervel.
Endivie.

Latouwe.
Lelien.
Nacht-schade.

Scabiose.
Suring en meer andere.

Doch tot de gene die heeter en drooger van nature zijn / als volgen /

Averuyt.
By-voet.
Confilie de Greyn.
Hyfoop.
Kruysmunt.
Lavas.

Lavendel-bloemen.
Moeder-kruydt.
Majoleyn.
Poleye.
Roosmarijn.
Salie, &c.

Magh men wat meer water nemen / en af-trecken / als by Exempel: Tot 12 pondt Averuyt, 18 pondt water / daer af treckende 14 pondt waters. Sommige en zijn soo naeutkeurigh in 't afwegen van de Krupden en van 't water niet: Maer sy verdeelen alken haer Distilleer-ketel in vier gelijcke deelen / waer van sy een deel met de Krupden / en twee deelen met water op-bullen / de distillatie continuerende / soo lange de krachten door de reuck of smaect vermerckt werden / en de Krupden geen perijckel van aen-branden onderwoopen zijn. Maer op dat de krachten van de vooz-verhaelde Krupden door de distillatie te beter uyt-getrocken worden / moet men in acht nemen / dat de versche en vol-sappige Krupden kleyn gestooten / en met haer eegen sap in plaets van water overgoten zijnde / in een koude plaetse tot datse eenige suurte of gorigheyt verheugen hebben / gestelt moeten werden: maer over de drooge / en die heeter van naturen zijn / werdt water ver-epscht / daer bydoende een weynigh giff van bier / op datse te eerder gooz werden / en fermentieren of giffen mochten. En op dese wijze daer na in de Distilleer-ketel gedaen / werdt uyt de selve de fijnste deelen of geesten / en de voornaemste krachten getrocken en vergadert. Dit vooz soo veel aengaet de distillatie in 't generael; doch zijn noch eenige bysondere manieren om sommige Krupden te distilleeren.

Ma-

Maniere om Water uyt Aert-besien te maken.

Neemt 4 pont Aert-besien, deselve wat gekneust hebbende / giet daer op 4 pinten Wijn / t'samen een dagh of twee ge-weeckt hebbende / doetse in de Ketel / en distilleertse sachtjens / op dat de vrucht niet aen en brandt / ende u Water daer dooz een brandige smaech krijght / wacht u oock van al te veel af te trecken / alsoo te veel bochtighets verblagen zijnde / utwe vrucht in groot gevaer seude staen van aen te branden.

Op dese wijze worden gemaect de wateren van
Lelien van Dal.
Kaneel.
Hondts-draf, &c.

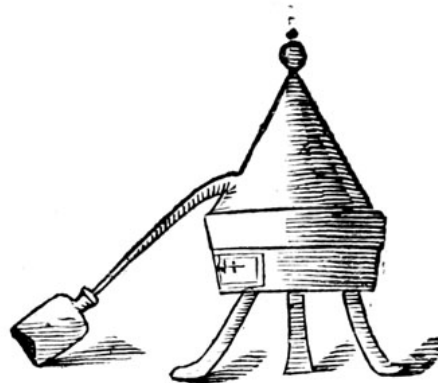
Maniere om gemeen Roose-water te maken.

Neemt 1000 Probency-roosen / de welke ghy de bladers van hare knoppen afgedaen hebbende / sult in de Ketel smijten / daer op gietende 12 mengelen waters / distilleert het selve soo langh ghy bevindt het water noch reuck te hebben. Doch hier moet insonderheyt op het vuur gepast worden / alsoo de Roosen te heet ghestoockt wordende / seer licht opbliegen / en den Helm van de Ketel smijten.

Nota. Wanneer dit Roose-water eerst nieuw of versch gedistilleert is / heeft het niet als een sunsche lucht ober sich: Doch een maent of twee gelegen hebbende / verliest den selven / en krijght als dan een seer liefelijcken en aengename reuck.

Maniere om Roose-water te maken sonder toe-doen van water, ja oock om Roose-koecken te maken.

Neemt een tinnen kloock / waer van ghy de figuur hier sien meught. Als zijnde

het bovenste een tinne kloock / het middelste een looden Bach / het onderste een kopere Fornuys waer in het vuur gestoockt wordt.

Neemt dan versch gepluckte Probency-roosen / en vult den looden Bach met desselfs af-gepluckte bladers / die op 't zant in 't fornuyse staet / daer op settende den tinnen kloock / en onder den Bach des kloocks een ledigen Flesch / op dat het water daer in druypt. Maect dan een kleyn vuur van Houte-koolen in het Fornuysje / wel lettende dat het vuur niet te sterck en zy / want het water anders brandigh soude smaken / ende de koecken zwart verbranden / ende ghy vergeefsche arbejdt gedaen hebben: wanneer nu alle de bochtigheden uyt de Roosen is / 't welk ghy sien kunt met de kloock eens op te lichten / soo neemt de Roosen daer uyt / die ghy in een koeck gebacken sult vinden.

Op dese maniere kunt ghy uyt alle bochtige Krupden / en Bloemen / Wateren distilleeren / sonder enige bochtighede daer by te doen. Wanneer maer de Krupden kleyn gescheeft of gestampt zijnde / in dese loode Bach worden gedaen / en op de vooz-verhaelde wijze gedistilleert.

Maniere om Roosen een heel Jaer te bewaren om te distilleeren.

Neemt versche en gabe Roosen / pluckt de bladeren van haer knoppen / en stroyt een weynigh Zout op den bodem van een aerde verglaesde Pot / daer dan op stropende een laegh van die versche afgeplucte Roosen-bladeren / en soo voort / laegh om laegh / Zout en Roosen / boven op weder wel voort-siende met genoeghsaem Zout / en ghy sult het gantsche jaer Roosen kunnen hebben tot de distillatie.

Tweede maniere.

Wanneer den hoop der Roose-bladen te grooten beslagh maectten / soo kunt ghy de selve wat stampen in een Moztier of met een Hack-mes heel kleyen hacken / en voort daer mede leven / als nu in de eerste maniere is geseght.

De weyl wy in 't begin mede hebben geseght van het distilleeren upt Zaden / soo sullen wy kortelijck gaen verhandelen / hoe en op wat maniere / de Olien upt Zaden / en andere vruchten / kunnen getrocken of gemaect worden.

Om Olie van Venckel te maken.

Neemt Venckel-zaedt, dat niet te versch noch te oudt is / 't welck ghy in een Vysel heel fijn sult stooten / giet dan daer soo veel water / op dat het daer in rupen som mach zwemmen / en doet het in de kopere Ketel / hier vooren beschreven. Eerst sacht / ende daer na by heet vuur gevende / en ghy sult seer schoone Olie bekomen / drijvende op het water / den welcken ghy dooz een glazen trechter moet van het water scheyden / ende tot het gebuyckt bewaren.

NB. Dit water dat in de distillatie van

de Olie ober-komt / kan bequamelijck booz het water / dat men upt de krupden distilleert / gebuyckit worden / ja is oock veel krachtiger.

Op dese wijze worden gemaect dese navolgende Olien, als van

Anijs.	Dil.
Comijn.	Genever, &c.

Als mede van

Alst.	Kruysmunt.
Confelie.	Majoraen.
Poleye.	Seven-boom.
Roosmarijn.	Wijnruyt, &c.
Salie.	

Doch moet gelet worden / dat van dese laetste / in plaets van zaedt / dzooge krupden mochten genomen worden / ende voort gehandelt / als van de Olien upt Zaden is geseght. Van dese navolgende moet men om Olie te distillieren / de versche schillen nemen / als zijn

Citroen.
Orangie-appels en Limoenen.

Oock kunnen van dese boozverhaelde Zaden en krupden met Brandewijn gdistilleert worden / als

Anijs.	Alst.
Comijn.	Genever.

Als oock

Citroen-schellen, en meer andere.

Welcke Brandewijn-wateren / om de delicate smaect / mogen soet gemaect werden / daer by doende twee oncen Candysproop tot pder pint / en sal goet bebenden werden.

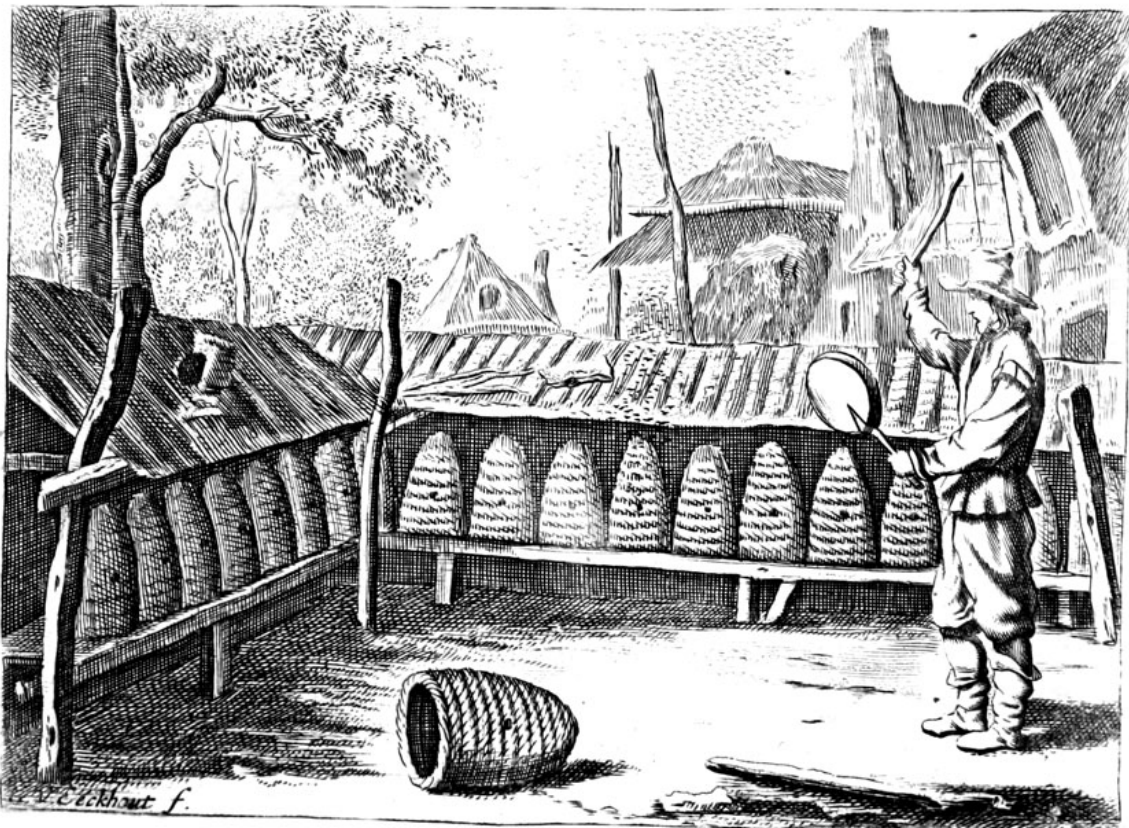
R350937-5

Den Haerftigen
BYEN-HOUDER,
Onderrechtende

Hoe men met nut en profijt de Byen re-
geeren en onderhouden fal.

Als mede

Hoedanigh men Honigh en Wasch, op een korte en bequame
manier fal vergaderen / bereyden en fuyberen.

Amsterdam, by de Wed. van Michiel de Groot, en Gysbert de Groot, tuffchen
de twee Haerlemmer-fluyfen. Met Privilegie voor 15 Jaren. 1683.

CONFIDENTIAL

BYEN-HOLDER

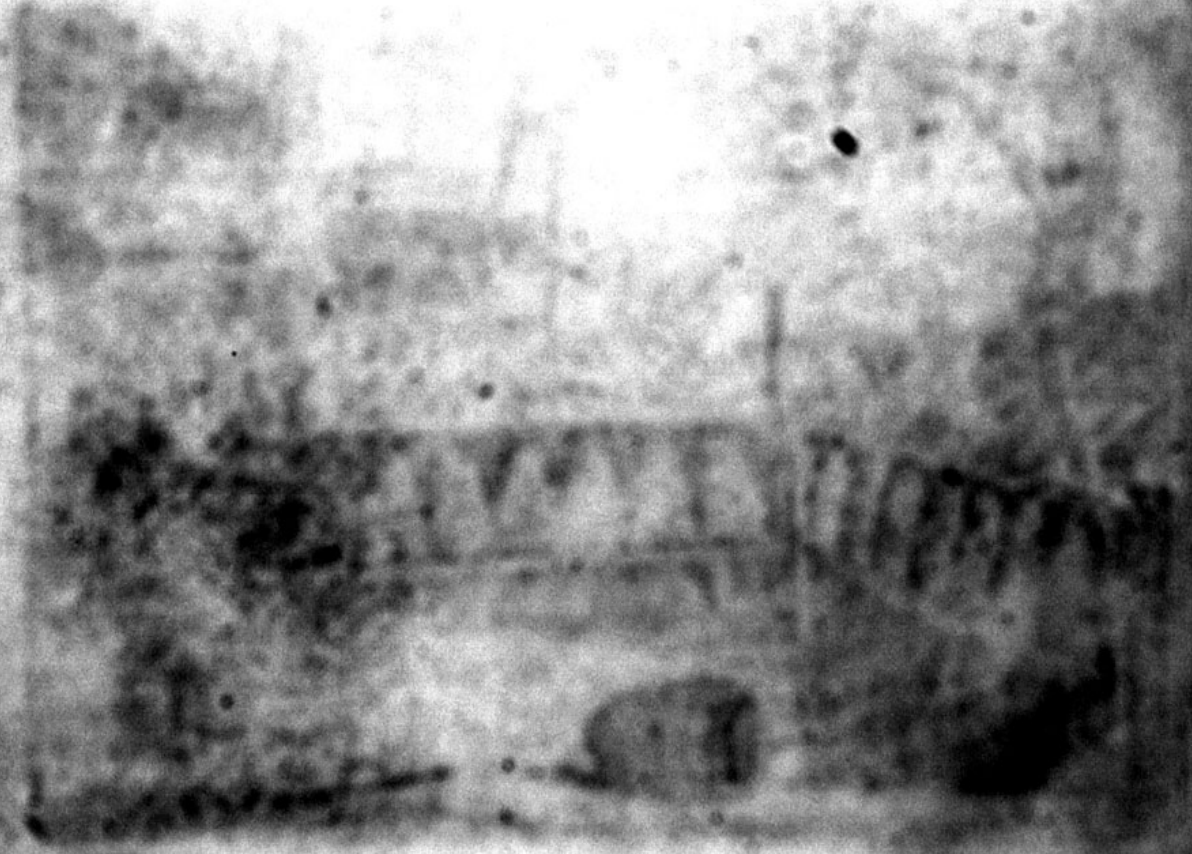
CONFIDENTIAL

The first of the series of...

...

...

...

...

Den Raerstigen BYEN-HOUDER.

Van het regeeren der Byen; Honingh, en Wasch.

H E T I. C A P I T T E L.

Van de Bye-korven, hoedanigh die moeten gemaectt zijn.

Den Bye-korf is een wooning der Byen / die men mach verboeren van d'ene plaets in d'anderen / gemaectt alhier in Hollandt van Roggen-strop / t'samen gebonden met gekloofde Waterwilligen-rijs / van onderen tot boven spits toelopende / en op de toppen wat platachtigh. Sy is gemaectt van Roggen-strop / om dat het effender en langer is / dan Tarwe ofte Haberens-strop / en om dat de Byen minder werck daer aen hebben / om alle rupghen van binnen af te doen / eer sy het werck beginnen / en om de beginselen van Wasch daer aen te hechten. Sy is boven wat platachtigh / en van onderen spits toe-loopende / om dat men die in het regeeren en besichtigen gemakelijcker met het open opwaerts kan stellen / en op dat sy den

top van de korf te eerder vullen / en haer werck te gelijk nederwaerts boozts gaen / en Honingh en Wasch te beter uytgenomen soude worden. De spijlen die kruys-wijs na de dichte van de korf dooz en weder dooz gesteken werden / moeten van plat Willigen-hout gemaectt zijn / en daer na sal den Bye-houder / alle sijne korven volmaectt zijnde / van blyten bepleisteren of besmeeren met Offe-mis en klay te samen vermengt : Andere nemen kroepen- of Offe-mis met kalsch / en sulcks geschiedt / om dat deselve langer duuren / en de Byen booz houde / reggen en windt / seer wel bewaert soude zijn. Dese Bye-korven moeten omtrent vijf vierendeel hoog of lang / en drie vierendeel van een elle wijdt zijn / en op die mate en manier bereydt zijnde / werden met recht voor de beste en bequaemste geacht en gehouden.

H E T II. C A P I T T E L.

Van de plaetse en stallinge der Byen.

De plaetse / daer men de Bye-korven stellen sal / moet een goede en open Lucht hebben / en alwaer veel wel-rupckende krupten en Boomen zijn / en een loopt of ten minsten schoon stilstaende water is ; als mede / alwaer de Byen wel op de vlucht sitten / om het uyt het Veldt / geblocinten en krupten / te ha-

len: Daerom sal men wel in acht nemen / dat men die niet en stelt omtrent daer vuple Moerassen / Privaten / stinckende Wateren / en daer vuple Gaten zijn / oock daer vuple stanck is van Mis-pucen / en diergelijcke / om dat het werck der Byen geen quade lucht daer van soude krijgen. De plaetse aldus behoorzijck uyt-gekoo-

f

sen /

fen / sal men een Logie maecten / soo hoogh dat men een krosf bequamelijck kan omkeeren / om de selve te besichtigen / of op dat / wanneer haer Koninghrijck groot en geweldigh wordt / men als dan een Opfetter onder de krosben stellen mochte. De breette sal zijn van twee voeten en een half. Boven moet het niet pannen of riet gedeckt zijn / ten eynde sy droogh mogen staen ; daer na sal men de Logie van achteren bedecken / met halve gesacghde Veele / of niet riedt / ten eynde dat de Ooste- of Noorde-winden / de krosben niet met haer straffe en quere Winden en beschadigen : Daerom sullen de krosben met haer wpt-gangen tegen 't Zuiden / Zuid-oosten / of Zuid-westen geset worden. De plancken

daer de krosben op staen / behoren een of twee voeten hoogh van der aerden te staen / op dat de slagh-regen / druppelende van de daken / de krosben niet en soude vuyl maecten van de aerde. Indien men de ruymte heeft / kan men oock wel maecten dat men achter de krosben magh gaen / om die al-te-met te besichtigen / en om dat sulckis geschiedende / haer vlucht dooz 't besien niet en worde verhindert. De Logie aldus volmacckt zijnde / sal men de By-krosben twee duymen ofte wijder van den anderen setten / om te betede de krosben al-te-met te besichtigen / en te supberen / sonder datse malkanderen raccken / waer dooz andersints de naeste By-krosben met haer werck verhindert souden worden.

H E T III. C A P I T T E L.

Van 't Gereetschap dat men behoeft tot op-voedinge en regeeringe der Byen.

Een naerfligen Byen-houder is vooz 't eerste van nooden / een Byen-kappe met een visier van koper-draet / wiens ronte een dicke koper-draet moet zijn / waer over ten minsten vier of vijf dunder koper-draden gespannen worden / over de welke wederom heel dun koper-draet / een half strophen wijdt van malkanderen / moet over-getrocken worden / op dat 'er geen Byen / om yemant te steken / dooz en soude komen. Daer nae als dit visier aldus gemaect is / soo sal men daer aen naepen een kappe van kanevas-doeck / ofte grof Lijn-waet / die recht passe om den Hals en het Hoofst / daer aen achter en vooz oock twee stucken gehecht zijn / op dat dese kappe met banden onder de armen dooz / gevoeghlijck gebonden mochte werden / en alsoo de Byen daer niet dooz kruppen en mogen / om den Meester in 't aengesicht te steecken of te quetsen. Dese kappe dient

hier toe / als men yewers gaet om Byen te besoecken / en te besichtigen / om eenige Stocken en Swermen te kooppen / Swermen te scheppen / Byen te krosben en te supberen / en om Byen in andere krosben over te drijben. Hier by heeft een Byen-houder van nooden een paer wolle of dicke laeckense Wanten / ofte Handt-schoenen / om dat in de selve / gelijk in Seem-lecken geschiedt / de Angel der Byen niet en blijft steecken. Hier by moet gevoeght zijn een Gansse-bleugel / of een buurenhouste dunne Planckshen / in de gedaente van een Ponjaert gefatsoeneert / waer mede men de Byen / als sy gezwermt hebben / behendelijck van de tacken der Boomen sal af-strijcken. Daer-en-boven moet hy noch hebben eenige Bye-kleeden / gemaect van open kacs-doeck / die een elle in het vierkant groot zijn / op den eenen hoek van den doeck een lange snoer daer
acu

aen gevesticht / om de koxben daer mede toe te binden / aen 't eynde van de snoer moet een houtte pen gebonden zijn / om daer mede in de koxben te steecken / op dat het kleeft van de koxben niet af en gaet. Noeh moet hy hebben een koxt Mes / 't welck moet zijn omtrent drie vierendeel lanck / aen het een eynde een plat Beptelken van twee bingeren bzeet / en aen 't ander eynde een Mesken / omtrent een

dupm bzeet / aen beyde zijden snijdende / krom geboogen by-na Winckel-harckts gewijse / op dat men daer mede tusschen de Honingh-raten soude komen / om dit alsoo daer uyt te snijden en te korten. Eyndelijck is hem van nooden om Was en Honingh te verffen / suyveren / etc. een Parffe / een Zeve of Waande / eenige stercke ronde en van zepl-garen gebreyde Sacken / een Kestel / en eenige Baten en Tobbekens.

H E T I V. C A P I T T E L.

Welcke Korven met Byen men koopen en verkiesen moet daer men profijt begeert af te trecken.

WAnneer men eenige stocken wil koopen / soo sal men sulckis doen na de Winter / en besichtigen of sy veel Byen in hebben / of 't werck van 't Was wel in goede ordze staet / en oock beset is van de Byen / ende dat de kox aen 't laeghste gat / vol / zwaer / en wichtigh zy. Ende foodanige sal men ten minsten ses uyt-kiesen / aengestien een kox / ten zy men die om vermaeck aenhoude / weynigh profijt aenbzenght / en soo veel moepten by-na heeft om die waer te nemen / als twaelf koxben ; en dese ses koxben souden sich na de schoone jaren / en dooz goede en naerstige regeeringe / genoeghsaem voort-fetten. Boven al sal men toesien dat de Byen in de selven goet / wacker / en naerstigh zijn ; 't welck men dooz de volgende ken-teecken en ondersoeken sal : Ter plaetsen daer ghy eenige koxben koopen wilt / sult ghy waernemen of de Byen dicht op 't gat sitten / ende gestadigh uyt en in komen / geladen met geele of andere gekolourde materie op hare achterste beenkens ; en of 't gebeurde dat het quaet weder waer / en datse niet uyt en vlogen / soo soude men die met de handt kommen wicken ofte wegen / ende oock besichtigen / als mede stijf in den bobensten in-ganck blafen / en hooren aen het rumoer of rasen / waer

in dat de meeste Byen waren : welck blafen oock wel kan geschieden in den abondtsontde / als de Byen al-te-mael t'huys zijn. Als men nu de Byen in 't laetste van Maert of April gekocht heeft / sal men die ter plaetsen / daer veel Boomen groeyen / gelijk Appelen / Peeren / Kerffen / Kriicken / Vagedoozn / en andere Hoben / daer wel-riekende Bloemen wassen / bzingen / ofte omtrent de Boom-gaerden en Hoben op 't Landt neder-fetten. Ofte indien dat men die in May eerst kochte / soo sal men die bzingen omtrent daer de Ackers vol kool-saet / en andere bloeyende gewassen zijn : want als dan halen sy veel in van Honingh en Byen-bzoot / oock tot 't maecten van jonge Byen. Als men nu siet dat de koxben beginnen vol te worden / ende de tijdt genaecht dat sy willen zwermen / 't welck dickwils geschiedt in May, omtrent Pinghster / en in Junio, omtrent St. Jan, en oock daer na / soo sal men naerstigh de tijdt in acht nemen om profyten van de Byen te trecken. En op dat men weet welke Swermen de beste zijn / soo moet men hier op letten / dat de vroege Swermen / als daer weynigh Honingh valt / vooz de beste gehouden werden ; maer als'er veel Honingh valt / de middelste.

H E T V. C A P I T T E L.

Hoe men de Swermen vergaderen en regeeren fal.

Indien men fiet dat'er eenige Koningen op 't zwermen staen / soo fal men booz-
eerft twee / drie / of meer Kozven schoon
maeckien / en deselve met Venckel en Con-
filie de Greyn wrijven / op dat alle spinne-
geweb en vuple stanch wech-genomen
mochte werden: oock mach men een wep-
nigh Honingh boben in de top van de Kozf
strijcken; ende als men nu een Swerm
ergens aen fiet zwermen / soo fal men den
Spe-kap met de Handt-schoenen aen-
trecken / en soetelijck op een becken of pets
anders klinken: want dooz dat middel
sullen sy neder blijven / neemt als dan een
schoone Kozf in de arm / en een houte bree-
de Ponjaert of Bleugel in de handt /
houdt den Kozf ontrent de Boom / Pael /
of Muur / daer sy aen mochte gezwermt
wesen / en strijckt de Byen alsoo soete-
lijck in de Kozf / tot dat men fiet datse
niet meer op de plaetse vliegen daer men
die geschept heeft / en dat is een teycken
dat den Koningh in de Kozf is. Indien
dooz het klinken op het becken de Swerm
niet neder wilde blijven / alsdan fal men
een Besem in 't water steken / en het wa-
ter om hoogh in de Lucht werpen; anders
nemen alleen dzooge Nerde of Zant / en hier
dooz doet men de Swermen neder komen /
en sieten blijven. Om de geschepten zwer-
men die meer dan een Koningh heeft / te schep-
den / moet men na de Koningen soecken /

en als men die heeft / soo verdeelt men
de Byen / en sulcks geschiedt des abonts
na der Sonnen onderganck / de Byen te-
gelijck op der aerde nederstortende. Of het
geschiede / dat een Swerm in een hoeck
of gat van een muur geblogen waer daer
men met een Bleugel of pets anders
mochte by komen / soo soude men die met
een Kozf moeten besetten / ofte die Swerm
met eenige roock daer van daen drijven /
dat hy dan buyten bloot aen de muur
quam / op dat men die bequamelijck in
de Kozf strijcken of scheppen mochte. En-
de indien 't gebiel / dat hy ergens aen een
tack van een Boom zwernde / daer men
niet wel by komen konde / alsdan fal
men met een lange haeck den tack neder-
waerts trecken / en deselve schudden /
daer de Byen recht in de Kozf / die men
daer dicke by houden moet / vallen mo-
gen / ofte men fal / indien het mogelijk
is / de tack sonder schudden behendigh-
lijck af-snijden / en alsoo met de Byen in
de Kozf leggen. Als men nu den Koningh
met sijn Key-kracht aldus ghevangen
heeft / moet men die ten eersten niet recht
over eynde setten / maer leght de Kozf op
een zijde / met de top tegens de Sonne /
en dan neemt men wat af-gebzoocken rijs /
bladeren en andere groente van gras / dat
lept men op de Kozf / om het stecken van
de Son te beletten.

H E T X I. C A P I T T E L.

Hoe men de Korven daer de Byen uytgeswermt zijn, en
met de Broet-byen om gaen moet.

Wanneer men bevindt dat de
eerste Swerm van de Kozf ge-
blogen is / soo fal men de af-

geblogen Kozf met het open opwaerts
heeren / en sien na de groote Honingh-va-
ten / om de Broet-byen / die aldaer noch
niet.

niet uyt-gekipt en zijn / met een scherp Mes het hooft af te snijden / ende eer men sulckx begint / soo sal men de Byen / die in de Kozf zijn / met roock van brandende Lont of Lijntwaet / boven in de top van de Kozf doen vertrecken : ende als men nu dese groote graden met

Wzoet-byen de hoofden af-gesneden heeft / sal men die wederom op sijn plaetse setten / en wachten daer na seven of acht dagen / ofte langer / tot dat hy wederom zwermt / en sulckx geschiedt om dat de Wzoet-byen anders geen pzoefjten / als alleen bzoepen / by en bzingen.

H E T VII. C A P I T T E L.

Van de Drijvelingen en swacke stocken sterck te maken, ende te belletten dat de Swermen op 't selfde Jaer niet meer en swermen.

DEse Byen worden Drijvelingen genoemd / om dat die uyt volle Kozben in ledige ghedreven worden / en sulckx geschiedt all en als 'er veel Honingh valt / en noch bzoegh in 't jaer en een dzooge tijdt is / maer in natte jaren is 't best dat sy in haer oude Kozben blijven ; om de Byen uyt volle in ledige Kozben te drijben / sal men aldus te werck gaen : Neemt den Kozf van sijn plaetse / op de middagh of na de middagh / die men uyt-drijben wil / ende men set een ledige Kozf in de plaetse van de volle / ten eynde dat de uyt-geblogen Byen niet op andere Kozben vliegen souden / want sy andersins van de anderen gedoot worden ; daer na stelt men de volle Kozf met het open op-waerts / en men slopt de ingangen met gras of pets anders vast toe / daer na neemt men een andere ledige Kozf / die past men met het open op de volle / en men neemt als dan een kleet / waer mede men de Kozben te samen bindt / en slopt de ingangen van de bovenste ledige Kozf mede vast toe / dit gedaen zijnde / soo sal men de roock van brandende Lonten of oudt blaetw Lijntwaet in het onderste gat van de volle Kozf blafen / en van onderen met de handtaen de Kozf kloppen / ende alsoo sullen sy onder uyt den top allengskens na boven in de ledige Kozf beginnen te lopen. Als men nu siet in 't onderste gat dat sy

opwaerts komen ('t welck men oock dooz 't geraes van de Byen wel hooren kan ; en soo doet men den tweeden ingauck open / en men doet aen 't selfde / gelijk wy van 't eerste gesept hebben / tot dat men hoort datse boven in de ledige Kozf vertrocken zijn. Dan doet men die t'samen-geboegde Kozben van mallkanderen / en stelt die obergedreven Byen op haer oude plaets. Om mi getwis en versichert te zijn van de gerechticheyde der Drijvelingen / is van noden / dat men daer een kleyn Swermken by doet / op dat 'er geen Koningh in gebreck en zy. De zwacke Stocken om des Winters ober te houden / mogen sterck gemacckt worden op de volgende maniere : Men sal de zwaerste Kozben van Honingh en Byen-bzoodt kozten / en van dese Honingh-raten sal men met stoerkiens in de zwacke Kozben eenige vast maken / eben gelijk de Byen haer werck begonnen hebben / en alsdan sal men de Kozben des nachts met het open om hoogh setten / en met een kleet toedekken / een boxt of planck daer op leggende / om de warmte die de Byen by haer hebben / te behouden : Des anderen daeghs sal men bevinden / dat sy dat ingelcyde werck vast gemacckt sullen hebben / en alsoo mach men daer na de Kozben wederom keeren / als sy gestaen hebben. De bzoegje Swermen willen dicktwils

het selfde Jaer wederom Swermen / en als dan sal men de Moeder-pijpen uyt-snijden / en de Zoet-byen al te samen de Hoofden af-snijden / ende sulckx geschiedt bequamelijck tusschen St. Jan en St. Jacob.

H E T V I I I . C A P I T T E L .

Hoe men de Byen vervoeren sal van d'eene plaets in d'ander.

Onut en profijts wille worden de Bpe-kozven dickwils van de eene plaets in de anderen verboert / ende wanneer men begeert sulckx uyt te rechten / soo sal men voor-erst eenige lange / en oock korte spijlen / tusschen het werck in stecken / en soo vast besetten / dat het aen d'een of ander zijde niet wijcken en magh. Als het Bpen-werck nu dus beset is / sal men de kozven wederom over-epnde setten / en de selve een dagh / eer men die verboert / laten staen / op dat de Bpen haer gequetste Honingh-raten wederom heelen souden / en de Honingh / die gestort mochte zijn / wederom op lieken. Daer na sal mense met klededen toebinden / en de ingangen dicht toe-sluypen / op dat'er geen Bpen wech en vliegen. Eyndelijck moet men de kozven na der Sonnen onderganc in de Schuyten / of op de Wagens leggen / wel toe-siende dat de kozven op een zijde gelept werden / en men false by nacht vervoeren / daer men die begeert. Als men nu de gantsche nacht gebaren heeft / en men tot de begeerde plaets noch niet gekomen is / soo sal men de kozven ergens op 't landt tegens 't Zuiden op een rpe neder-setten / en de bovenste ingangen ontsuypen / op dat de Bpen dien dagh uytvliegende / pets halen mochten : des nachts worden sy wederom wech-genomen / en verder verboert / dit soo lange onderhoudende / tot dat men komt / daer mense laten wil : Dan reekt men de spijlen uyt die men daer in gestecken heeft / tot dat men die wederom verboert.

H E T I X . C A P I T T E L

Hoe men Byen-werck korten en suyveren sal, om den Honingh daer uyt te vergaderen, en hoe men de Byen sal dooden die men niet en begeert over te houden.

Als men de Bpe-kozven vol Honinghs wederom t'huyx ontfangen heeft / soo moet den naerstigen Bpen-houder de Bpe-kozven besichtigen ende wegen / ende wat men bevindt omtrent de 30 ponden zwaer te zijn / magh men doen overwinteren / wat nu minder weeght / en geen 24 pondt op-halen magh sal men verstercken / en waer in boven de 36 ponden gebonden werdt / mach men het selfde korten / en op dat dit bequame-lijck geschiede / soo sal men de stocken van onderen met Lonten of Lijntwaet beroocken / tot dat de Bpen half in zwijm zijn / daer na moet men die met het open opwaerts om-keeren / en eenige stucken esfen uyt-snijden / / soo veel overlatende als u goet dunckt / dat de Bpen genoegh sulen hebben om af te leven : Daer na sult ghy dat uyt-genomen werck in een tobbeken wel toedeecken / en alsoo alle de kozven die te vet en te zwaer zijn / beroocken.

ben. Maer ondertuffchen fal de naerftige Byen-houder in acht nemen / dat dese Kozben van vzeemde Byen / dooz den reuck en lucht van den Honingh verlockt zijnde / niet berooft worden / ende daerom fal hy het onderfte gat van foodanige Kozben toe-stoppen / en het bovenfte half open laten / soo dat'er maer een Speken tseffens dooz paffereen magh / en als dan fullen sy haer Koninghrijck vooz de Hoovers wel bewaren.

De Byen / die men niet ober houden wil / en daer men yrofijten begeert af te trecken / konnen op de volgende wijfe gedoodt worden : Men graefe in de Werde twee ronde gaten of kuplen / en in yder kupl leghe men van vijf of zes turben een buur aen / en als de turben beginnen te

roocken / soo stelt men de Kozben met de Byen recht op de kuplen / de ingangen toe-stoppende / op datse van de roock verfticken fouden / en dewyl dat men de fpijlen ypt treckt / soo fozten somminge Byen-houders den Honingh met de Byen te gelijk in de Conne / en fampen die onder een / daer-en-tuffchen zijn oock de anderen gefmoozt / die men mede met de Honingh by de voozgaende doet / het zelfde met de andere vervolgende. Andere beroockense alleen met een ftuckje Bovift of Wolfscheet , dooz wiens roock sy terftont fterben en neder-ballen. De bequaemfte tijdt om de Byen te kozten ende te dooden / is in September / of het laetfte van Augustus / als de Kozben wel geladen en vol zijn.

H E T X. C A P I T T E L.

Hoe men de quade Koningen dooden , de Byen onder een andere Koningh brengen , en de ftraffe Byen tam maken fal.

DE quade Koningen / die haer in haer ampt niet wel en dzagen / gelijk oprechte Koningen behoorden te doen / fal men dooden / en de Byen onder een anderen Koningh brengen. Hier toe moet men de Byen half in zwijm beroocken / en daer naer haer gantsche werck yptvzeken / en de felve na der Sonnen ondergaugh op een kleeft neder fozten / en na de Koning / die men wel lichtelijck vinden fal / foecken / en de felve gebonden hebbende / fal men die

dooden / en de Byen in een ledige Kozf vergaderen / en daer na op een zwacke Swerm ftooten / gelijk wy in 't fevende Capittel geleert hebben. De quade en ftraffe Byen / die de Menschen feer fteken / als sy haer Kozben genaken / moet men dooz dickwils die te befoecken / en by-twefen / tam maken / soo dat men daer na / sonder datse fteken / haer werck kan befien / vooznameentlijck als men daer fil by komt / en na geen buyle ftanck en ruyckit.

H E T X I. C A P I T T E L.

Hoe men de rovende Byen het roven beletten fal , teyckenen waer by men fulcks weten kan , en hoe men de Byen na de Winter voeden fal.

Het gebeurt dickwils / dat het gene / het welck de Byen tot haer winterhoft vergadert hebben / van andere haer ontrooft wozt / waer dooz sy van hou-

ger komen te fterben ; en om hier in te voozfen / is van nooden dat men wete / hoe men de Hoovers kinnen fal / en wat teyckenen van rooven dat sy bewijfen. De Hoovers

vers werden bekent aen haer bliegen tegens de ingangen / waer vooz sy lange tijdt hengelen eer sy in-gaen durven / want (haer wel bekent is / dat die Honingh wil seelen / slagen verwachten moet) tot dat sy met kracht dooz-breken / alwaer dan dickwoils hart gestreden wordt / d'eene om het sijne te bewaren / en d'ander om pets wech te halen / vechtende. Daerom sal men hier tegen remedie gebuycken / op dat de Hoovers haer rooven nalaten / en de andere niet overvallen mochte werden. Tot dien eynde sal men naerstelijck gade slaen / waer van daen de rooverde Bpen komen / en de vlucht meest vertreckt; en om het seeckerste te weten / sult ghy de Bpen in de Kozf met sijn Carwen-meel bestuyben / en de Bpen / die nu soo witypt-komende / wegh bliegen / dat zijn de Hoovers / en als dan sal men gade slaen / waer heen dat sy bliegen / en sulcks bebindende / sal men de Hoovers een half uur gaens van de plaetse / daer sy gestaen hebben / brengen / en aldaer acht of thien dagen laten staen / tot dat sy't rooven vergeten hebben : oock moet men de Kozven / daer de goede Bpen in zijn / de onderste ingangen toestoppen / en de bovenste maer

soo veel open laten / dat'er maer een Bpe tseffens in komen magh / waer dooz sy van binnen haer beter tegens de Hoovers bewaren kunnen. Als men begint te mercken aen de lichtighejdt van de Kozven / datse gebreck van Honingh en Beek naer de Winter beginnen te krijgen / soo moet men die boeden op de volgende maniere : Men sal nemen groobe Honingh die met Beek gelijk geperst is / en maken die in een pottcken warm / tot dat hy van sijn hardighejdt gesmolten is / dan sal men de Kozf met het open opwaerts setten / en stozten alsoo om de twee dagen eens een paer lepelen vol Honinghs over haer lijven / ende alsoo sullen sy den Honingh van malkanders lijven af-licken / en verteeren : daer na sal men die met een kleedt toedecken / dat'er geen Bpen witypt-loopen mogen / stoppende de in-gangen met wat Hops. Andere gebuycken een andere manier om de Bpen te boeden ; sy nemen en maken van de Blier-boom een pijp / in de gedaente van een gootken / die aen het eene eynde dicht gesloten is / enullen dese pijp met warme Honingh / en steken het selfde alsoo recht in de bovenste inganck.

H E T X I I . C A P I T T E L .

Hoe men de Bye-korven moet versorgen tegens de winter, en hare Vyanden, die haer soude kunnen overkomen, het geheele Jaer door.

Gelijck een naerstigh Hupsman hem versozght van Hop ende andere dingen vooz sijn Beesten / en sijn Hups-gefin tegen de koude en strenge Winter / alsoo behoort oock een naerstigen Bpenhouder de Bpen te versorgen van alles wat haer in den Winter / en't geheele Jaer dooz / soude kunnen overkomen / het zy in de boedinge en onderhoudinge van dien / het zy tegens hare vyanden en siekten /

daer van men haer in tijds kan te hulpe komen. Ende vooz eerst sal men / tot onderhoudinge van haer / tegens de Winter / de Kozven / die men begeert over te houden / stellen ter plaetse daerse staen tegens't Zuiden / gelijk wy geseyt hebben van het stellen der Bpe-kozven / ende versorgen de bovenste in-gangen met Leem en Zandt onder een gemenght / en maken daer in een gaetje / daer maer een Bpe tseffens magh

magh in-gaen / en de onderfte in-gangen magh men met wat Hop stoppen / ten eynde dat de Byen niet en fmooren / daer na fal men de Korven onder / daerfe op de planck ftaen / mede met Leem en Sant vermenght / toe frijfien / om vooz de Mufen en Winden bezyidt te zyn. Als nu de Korven aldus verfozght zyn / en beneffens den anderen ftaen / soo fal men nemen Rietmatten / en defelbe vooz de Korven fetten / fonder datfe defelbe raken / en dit alfoo de geheele Winter laften ftaen. Wanneer nu de Winter voozby / en het een fchoone warme dagh is / fal men de Rietmatten wech nemen / op dat fy hun van haer vuyghheyt mogen fuyveren / en als den dagh voozby is / soo fal menfe des nachts wederom bedekken met de Rietmatten tegens de koude en ftraffe Winden / oock Regen / Hagel

en Sneeuw / op datfe vooz de koude en diergelijcke toeballen bezyjt mogen zyn. De Byen hebben oock inwendige Spannen / namentlijck den Wolf / zijnde een geflacht van Motten / die eerft gelijck kleyne Mufen zyn / die de Honingh-raten befpinnen / en daer na in krapellekens veranderen / om defe te verdzijven fal men een yfer-draet nemen / anderhalf span langh zijnde / en maken dat een eynde plat en fcherp / en bukken dat wat krom / als een fchrabberken / ende aen 't ander eynde fcherp als een eys / mede alfoo gekromt om de Wozmen over al uyt te trecken en te dooden / en defe werkinge moet om de acht dagen eens gefchieden. Indien de Wozmen in eenige Honingh-raten faten / soo moet men het vuple werck uytfnijden / op dat het niet soude vermeerderen.

H E T XIII. C A P I T T E L.

Van de fieckten en remedie der Byen.

DE fieckten en gebzeken der Byen zyn veelderley / die haer meeft by natte Jaren over-komen / waer van de vooznaemfte zyn de Pefte / de Bupck-loop / de koude / en vermoentheyt. De Pefte komt by haer / uyt oofpzonck van de vuple fcanck die fy lijden / alfoo / wanneer de Byen tegens de Winter t'huyf werden gebzacht / soo nat uyt het Veldt / en met Hop de in-gangen toegestopt werden / ende alfoo gefet binnens huys op een Solder / en wanneer menfe laet (fonder dat fy altemet by een t'effens mogen uyt bliegen) den geheelen Winter alfoo gestopt t'huyf blijven / ende als nu de Byen anders geen lucht en hebben / soo is 't dat de warmte van de Byen met de nattigheyt (die niet soo geflooten droogen kan) komt te wercken / waer dooz haer werck befchimmelt : ende dooz dien de Byen haer altemets niet en mogen fuyveren /

foo moeten fy alle de vuyghheyt en fcanck by haer houden / en kromen alfoo te loopen gints en weder / om ergens een gaetje te vinden / ende geen bindende / foo is het dat fy dooz 't loopen en foecken verhouwen en lam worden / ende blijven aldus ten laetften op den bodem fitten treuren / de macht niet hebbende om wederom by den meefften hoop te komen / en soo treurende komense te fterven / en als er wat veel geftozven zyn / beginnense op malkanderen leggende te fincken / dooz welke fcanck de anderen befinet worden / foo dat'er in 't uyt-gaen van de Winter feer weynigh over blijven. Om dese fieckten eenighfins te verbeteren / kan men geen beter middel hebben / dan dat men foodanige Korven op een fchoone drooge dagh in de lucht moet bzenge / en die in een Hogie fetten / de in-gangen vooz een dagh of twee ontflypende / op dat de finckende

lucht upt de Kozf mach trecken : noch-
tans sal men des nachts vooz de koude
de in-gangen met Hop toe-slypten. De
Byen sterben oock veel van de Byuck-
loop / en sulckx werdt veroozsaecht dooz
manquement van Byen-broodt of Weck/
en om sulckx te weten sal men op haer in-
gangen / en onderste werck / letten : want
als dan sult ghy het selfde bescheten / en
bypl gemaect / binden / om dat sy dooz
den Loop heel zwack zijn / en nauwelijckx

de macht hebben om upt te bliegen. Hier
tegens sal men in de Verfft / als men eeni-
ge Kozven den Honingh upt-kort / eenige
Honingh-raten bewaren ; en als nu den
Winter by na over is / en men begint te
mercken / dat eenige Byen de Byuckloop
hebben / soo sal men een stuck Byen-broodt
omtrent de hooghste ingangh in-steken / en
aldaer vast maken / soo sullen sy 't selfde ko-
men halen en picken / soo veel als sy van
noode sullen hebben.

H E T X I V . C A P I T T E L .

Hoe men de Byen 't geheele Jaer door regeeren sal.

EEn naerstigh Byen-houder moet sijn
Byen niet lichtelijck versuymen / dat
sy dooz koude / ongemack / en ande-
re toe-vallen / niet en vergaen / daerom sal
hy | als nu de Winter gepasseert is / in
Maert of in April / als 't schoon weer is /
sijn Kozven besichtigen / en besien of sijn
Byen pets gebreck hebben / 't zy van Ho-
ningh of diergelijcken : en als sy nu siet
dat het schoon weder begint aen te hou-
den / en dat de Byen haer Dooden begin-
nen upt te dragen / en haer Kozven schoon
te maecten / en dat sy beginnen op haer
achterste pootkens geladen t'huyx te ko-
men / soo sal het tijdt zijn om sijn Kozven
te kozten / en het byple ledige Wasch upt
te nemen / tot dat men aen het broeytsel
begint te genaken. Als ghy nu de Kozven
aldus gereynicht hebt van alle byplighe-
den / gelijk als schimmel / spinne-geweb/
en diergelijcken / soo sal mense op haer
plaetse setten / de onderste in-gangen stop-
pen / ende als de Sonne onder is / soo sult
ghy u Kiedmatten wederom vooz de Koz-
ven setten / om vooz de koude / die als
dan noch des nachts valt / bewaert te zijn.
Daer na sal men om de acht of thien da-
gen de Kozven besichtigen / om de selve
van de Wolf / Motten / of Woymen te
supberen / gelijk wy in het twaelfde Ca-

pittel gheleert hebben. Wanneer dat de
Water-willigen en andere Boomen haer
bloeyen gedaen hebben / soo bzencht men
die te Velde omtrent de wilde Kool-bloe-
men. Dan gaet men besien of sy wat ver-
gaderen of niet / vindt men eenige Byen
die geen Weck aen haer achterste beenkens
en dragen / en in haer werck traegh zijn/
sulckx is een teecken van ongerechtigheyt/
en de selve sal men schicken een Koningh
te doen hebben. En als nu dese Bloem
by na gedaen heeft / soo sult ghy besien of
sy wat gewonnen hebben / en indien ghy
bemerckt ('t welck in May sal wesen) dat
sy in de hoek van de Kozf eenige grove
Honingh-raten beginnen toe te stellen / dat
is een teecken datse gereedschap beginnen
te maken om te zwermen / en sultse daer
na op sijn plaetse bzenge / en verwachten u
Swermen / die gemeenelijck beginnen / als 't
schoon weer is / 's morgens ten acht uren/
tot des middaghx ten twee uren toe / wel-
ke Swermen in May / Junius / tot in
Julius toe / geduuren : Als ghy nu eenige
Swermen krijght / en dat 't daer na quaet
weer werdt / soo sal men in die twee of drie
dagen wat Honinghs in de Kozf doen / op
dat sy van honger niet en soude vergaen. En
als u Kozven nu afgezwermt zijn / soo sal
men die oude stocken het Was upt kozten
om/

om te vernemen of sy gerechtigh zijn. Daer na in Julius soo bloedt de Hennis of Kilaber / als dan sal men de Kozben ter plaetsen brengen / daer die veel wasch / om datse daer uyt veel schoone Honingh halen: Indien men nu noch eenige Swermen na krijght / die moet men oock daer by brengen / op dat sy overstal halen mogen: Wat nu by de Kilaber mochte bet geworden zijn / die sal men wederom t'huyjs brengen / en afdoen / of een deel Honinghs uyt nemen; als men siet dat de Zoet-byen van de klepne gedoodt worden / soo is 't tijdt dat men de vette stocken of-doet. De Zoet-byen sult ghy dooden / en de Hoofden af-snijden / als de eerste Swermen gezwermt hebben: wat nu niet overstalligh is / moet men in

Augustus verboeren op de Boeck-weyt / roffe Water-munt / en op 't leste op de Heyde. Als nu in September de Spen t'huyjs gekomen zijn / soo sal men besien wat overstalligh is of niet / de vette sal men afdoen ofte kozten / en de zwacken sal men stercken met Honingh en Meck of Spen-broodt: In October sal men die stellen ter plaetsen / daer men die de Winter sal meenen over te houden / en wel booz koude en nattighejdt versorgen: In November, December, Januarius, en Februarius, moet mense niet dickwils besichtigen / en wanneer men sulcks begeert te doen / moet men een warmen dagh waer-nemen / op datse niet soude verkoutwen; want de koude maectse kreupel en lam.

H E T X V. C A P I T T E L.

Hoe men de Honingh sal maken en suyyeren.

Als men de Honingh uyt de Kozben met alle sijn Spen / Honingh-raten / en Zoet-werck / in de Conne heeft gestooten / soo is 't dat men die (de-wijl sy noch lauwo is van de Spen genomen) doet in een lange mande / en men stelt daer onder een vat / daer de Honingh van selfs in magh dzuppen / sonder dzucken of persen / en als men siet dat het meeste dzuppen begint op te houden / soo maect men die mande leegh / en men vult'er ander wederom in / tot dat men genoegh heeft / dan stelt men die ghebulde Vaten / met den geleckten Honingh / in koude plaetsen / en men laet hem daer staen hardt worden / en dit wordt in 't gemeen ongepijnde Honingh ghenamemt. Daer na neemt men de resterende materie / die in de Kozben gebleven was / en men doetse te samen in een groote ketel over 't vuur / een weynigh water daer by doende / op dat het niet soude aenbranden of verdzooogen / oock de selve

wel en gestadigh omroerende / tot dat de materie heel warm is; daer na doet men dit in dicke gebzaepde sacken / en men parst uyt het selfde de Honingh; dit werdt groben / of koeckie-backers Honingh ghenomemt / die men oock op koude plaetsen stellen moet / op dat hy dick werde / daer na neemt men het resterende / en doet het in een ketel besonder / om Wasch daer van te maken / gelijk als wy in 't volgende Capittel leeren sullen. Maer om de beste en suyyerste maeghden of ongepijnde Honingh te maken / sal men de witste en suyyerste Honingh-raden / daer geen Spen-broodt of Zoedt-werck in is / uyt-kiesen / ende op de voozgaende maniere verders de Honingh bergaderen en bewaren. De Honingh aldus gemaeckt zijnde / op dat men weten moge welke de beste is / soo moet het selve dooz de koleur / reuck / smaect / en dicke of zwaerte van den Honingh / onderscheyden worden. Soo veel aengaet de koleur /

prijs men die fuyber / wit / sonder reuck / foet gelijck Supcker / en doozluchtigh is / in 't aensien gelijck witte boter / die men met een Mes moet snijden; de Honingh werdt by de reuck gekent / soo hy foet rieckt / niet sterck of gooz na eenige stanck / alsoo is 't oock te

verfaen van de smaect. De dicke en zware Honingh woordt met recht boben de dunnen en lichte geacht / waer na het spreekwoordt ontfaen is: De Olie boben / de Wijn in 't midden / en de Honingh onder in 't Dat / worden vooz 't beste gehouden.

H E T X V I . C A P I T T E L .

Van Was en wit Was, hoe men dat maken en fuyveren sal.

O Was te maken sal men de overgebleven vuypligheyt / daer de Honingh uyt-getrocken is / doen in een grootte Ketel ober 't vuur / na dat ghy veel of weynigh hebt / en giet hier by soo veel waters / dat de voozfs. vuypligheyt dzyftigh werdt / laet dit te samen zieden: als 't nu wel gesmolten is / soo sal men nemen een gebreyde Sack / die van Want-garen gebreydt is / of een andere stercken Canessaffen-sack / steeckt die eerst in warm of ziedend water / daer na soo giet den gefoden materie in de Sack / de welke men ober een Cobbe / die met een weynigh houdt water versien is / hangen moet; als nu de Sack gebult is / soo sal men die met een stercken vant toe binden / en tusschen een Parffe het Was uyt de vuypligheyt drucken: als nu geen Was meer uyt de vuypligheyt te voozschijn komt / sal men het selfde uyt de Sack schudden / en van nieuws wederom andere materie daer in doen / tot dat alles uyt-geperst is. Daer na sal men het Was by een vergaderen / en doen 't selfde in een klepnder Ketel / daer by doende wat fuyber water / en laten dit te samen met een sacht vuur smelten; als het nu wel gesmolten is / soo sal men dat gieten in een Cobbekien / daer van te vooren wat warm water in gedaen is / de schuym af-nemen; en met een Sack of pet anders seer dicht toe decken / en laten het alsoo langhsaem verkoelen / en als 't koudt geworden is / soo sal men de bodem Was daer uyt nemen / en van onderen van alle vuypligheyt wel fuyberen. Goet Was wert bekent soo het schoon geel

van koleur is / wel-riekende / bet / wit / vast en fuyber. Om wit Was te maken sal men nemen soo veel gefuybert Was / als men begeert / smelt dit met een deel waters / en schept het gesmolten Was uyt de Ketel met een grootte Lepel / giet dat ober een Glad / dat men in een Cobbe / met houdt water gebult / sal omdraepen / of laten het Was dooz een Becken met acht of thien klepne gaetkens loopen ober 't Glad / in sulcker boezen / dat het Was hem verdeelt in klepne dunne schilferkens / en daer na vergadert dat by een ander / en werpt het op een nat zeyl-doeck / leggende op Tafels of Bordden / om het Was daer op te blecken / lieert en went het dickwils / altoos het doeck en Was met fuyber water nat begietende / tot dat het nat genoegh gebleekt is / daer na soo smelt het wederom tot dunne bodemkens: Maer indien het noch niet wit genoegh is / moet dese werckinge van booren af aen wederhaelt worden. Andere onderhouden dese volgende maniere om het Was wit te maken: Men neemt gefuybert Was / eben als in de voozgaende maniere geseydt is / op 't water gesmolten / hier in doopt men een houte Celjooz of Tafel-bozt / die te vooren in water is nat gemaect / daer na deselve wederom haestelijck uit halende / steekt men die in kout water / op dat het aenhangende Was in dunne schijven of schelferen stolle; dese werckinge soo lange onderhoudende / tot dat alle het Was / alsoo doopende / uyt de Ketel zy getrocken. Dorders sal men dese dunne schijven of schelferen Was

op Tafels of Horden te bleken leggen / deselbe dichtwils omkeeren / en gestadigh met water nat begieten. Eyndelijck herfmelt men het wederom tot dunne koecken of bodemkens. Ondertusschen moet men in dese / als oock in de voorgaende maniere / naerstelijck toesien / dat'er by windigh weder geen stof van asche of aerde op 't Was en waep / en by soodanigh windigh weder sal men het Was met natte Zepel-doecken / of andere doecken wel bedecken / en het Was en de doecken gestadigh met water nat houden.

HET XVII. CAPITTEL.

Van de aert en krachten van de Honingh en Was

NAdien nu de naerstige Byen-houder sijn offeninge en werckinge omtrent het regeeren van de Byen / en het supberen van de Honingh en Was volbracht heeft / sal niet ongeboegelijck zijn / dat wy in 't korte onderwijfen / waer toe de Honingh en Was goet en dienstigh is. De Honingh werdt geacht te zijn warm en dzoogh in den tweeden graedt / openende / supberende / en seer wel voedende van krachten. Nochtans na de aerdt van de Provinzie en Lande / alwaer hy vergadert word / is hy in sijn krachten veel veranderinge onderwoopen ; sulcks blijkt by de Honingh die in heete Landen / en van de Chijm / Lavendel / en meer andere krupden / door de Byen versamelt is ; want dese diensvolgende heeter van aerdt en krachten zijn moet / als Honingh die in koude Landen / en van soodanige heete krupden niet vergadert word. Sy werdt nuttelijck tot veel dingen / soo wel inwendigh als uytwendigh gebuyck / en is van oude tijden altoos tot onderhoudinge van des Menschen gesontheit seer geprezen geweest. Democritus gebraegt zijnde op wat voor een maniere iemandt lange tijdt gesondt soude konnen leven / gaf tot antwoordt : Dat hy hem van buyten met Olie soude bestrijcken / en van binnen Honing gebuycken. Athenæus verhaelt oock / dat de Inwoonders van het Ey-

lant Corsica daerom tot een hooge ouderdom komen / om dat sy geduurigh Honingh gebuycken. Nochtans dient dit onderschept wel in acht genomen te werden / dat de Honingh bequamer van oude en koude / als jonge en heete Menschen gebuyck word / want in oude Liedden bringse seer goet boedtsel en bloedt by / maer in jonge en heete naturen werdtse lichtelijck in Gal verandert. De Honingh / inwendigh gebuyck / is seer dienstigh in de gebreken van de Borst en Longe ; gelijk als den Hoest / verstoppinge in de Longe-pijpen / Kuecken / kortshepdt des Atems / want sy verdepst de grove koude slijm of sluymen / en doetse rijpen en lossen : sy drijft den Urijn / en wederstaet de verrottinge / en geneest quade Keelen / en zweeringe des Mondts. Van den Honingh werden verscheyde Spropen / Conserben / Confituren / Meede / &c. tot onderhoudinge des Menschen gesontheit dienstigh / gemaeckt. Het Was werdt geoordeelt middelmatigh gestelt te zijn tusschen hitte en koude / en vochticheydt en dzooghthe / nochtans meest tot de warmte genepgh / 't versacht en geneest / oock een weynigh met roode Wijn ingenomen / wert als een bysonder experiment / tot de Bloetganck of Hoode-loop / geprezen. Men vint oock nauwelijck een Plaester of Salf bereypt / waer by het Was niet geboeght is.

R E G I S T E R.

Over de Medicijn-Winckel, of Ervaren Huys-houder.

A.		Gemachts quetsinge genesen 21		Melancholijcke vochtigheden purgeeren 5	
A	Dems stanck verbeteren Pag. 13	Geficht verstercken 9	Melancholy verdrijven 14	Melck der Vrouwen vermeederen. Siet Sogh vermeederen. Mildt verstop oft verhardt zijnde, genesen 19	
	Aengebrande vochtigheden purgeeren 5	Geswollen Borsten genesen 16	Geswellen doen rijpen 24	N.	
Aers-darm uyt-sincken genesen 18	H.		N A-geboorte af-driiven 22		
Ambeven verdrijven 18	Hayr doen groeyen 5	Hayr doen uytvallen 5	Na-ween stillen 22		
Apofteuinien doen rijpen 24	Hardigheyt der Borsten vermorwen 15	Heefsigheyt verdrijven 13	Navels uyt-puylen beletten 21		
B.		Hert-kloppinge genesen 14	Nederfincken des Lijfmoeders genesen 22		
Andt aen 't herte verdrijven 15	Herfenen fuyveren 6	Hoofdpijn uyt koude genesen 6	Neeten des Hoofds verdrijven 6		
Beroertheyt genesen 7	Hoofdpijn uyt hitte verdrijven 6	Hoest genesen 13	O.		
Blaeuwschuyt genesen 19	Huygh in de Keel verdrijven 13	J.		Oogen die tranen genesen 10	
Bloeden uyt de Neus stempen 11	K.		Oogen die blauw gevallen, geslagen of gestooten zijn genesen 10		
Bloedt-spouwen genesen 13	Euckfel in 't Aengesicht verdrijven 9	Ack-hielen genesen 23	Ontftekinge der Oogen verdrijven 10		
Bloedt-piffen genesen 20	K.		Ontftekinge der Borsten verdrijven 15		
Bloedt dat geronnen is doen scheyden 25	Kancker der Borsten ghenesen 16	Keel die seer en geswollen is genesen 12	Ontftekinge der Nieren genesen 20		
Buyck-pijn genesen 17	L.		Open Lijf houden 5		
Buyck-pijn der jonge Kinderen stillen 17	Kinder-pockjens uyt-drijven 27	Ammigheyt genesen 8	Opftijgen des Lijfmoeders genesen 22		
Buyck-loop genesen 17	Klooven der Tepels genesen 16	Lever verkoelen 18	P.		
Brandt uyt het Hoofd trecken 6	Klooven der Handen genesen 23	Lidtteeckens wech nemen 9	P Est verdrijven 27		
Braken verwecken 4	Koortfen genesen 26	Lick-doornen verdrijven 24	Pest-buyl genesen 27		
Braken doen ophouden 27	Korften der Kinderen Hoofden verdrijven 6	Longe-sucht genesen 14	Pest-kool genesen 27		
C.		Koude Pisse genesen 20	Pijn der Borsten versachten 15		
Atharnen op-droogen 7	L.		Pijn van de Maegh versoeten 17		
Colijck genesen 17	Ammigheyt genesen 8	Koude in de Handen genesen 24	Pijn der Oogen verdrijven 10		
D.		Lever verkoelen 18	Pijn der Ooren stillen 10		
Dooft genesen 10	Lidtteeckens wech nemen 9	Lick-doornen verdrijven 24	Pleuris genesen 14		
Dorst lesschen 26	Lunge-sucht genesen 14	Longe-sucht genesen 14	valsch Pleuris 14		
Drop in de Borsten genesen 15	Luyten dooden 6	Luyten dooden 6	verfwooren Pleuris 14		
Duyfelingh des Hoofds verdrijven 7	M.		Popelsy genesen 7		
E.		Maegh verstercken 16	Podagra verdrijven 23		
Nghborftigheyt genesen 13	Maegh fuyveren 16	Maentstonden verwecken 21	Purgeerende genees-middelen 4		
Etterige Ooren genesen 11	Maentstonden stoppen 22	Maentstonden stoppen 22	Puyften in 't Aengesicht verdrijven 9		
Exter-oogen verdrijven 24	Malen des Aengesichts verdrijven 8	Maniere om te distilleeren 35	Q.		
F.		Manieren uyt-drijven 27	Quaet seer genesen 24		
Antafyen verdrijven 8	R.		R.		
Fistelen genesen 25	Maentstonden verwecken 21	Maentstonden stoppen 22	R Odigheyt des Aengesichts verdrijven 9		
Fijck genesen 21	Malen des Aengesichts verdrijven 8	Maniere om te distilleeren 35	Roodigheyt der Oogen verdrijven 10		
Flaewhertigheyt verdrijven 15	Manieren uyt-drijven 27	Maentstonden verwecken 21	Roo'de Loop genesen 17		
Fluymen van de Borst af setten 13	G.		Roos 17		
G.		Al purgeren 4			
Geelfucht genesen 19	Geboorte bevorderen 22	Geboorte der Dieren bevorderen 3			

R E G I S T E R.

<p>Roos verdrijven 24 Ruydige Huyt des Aengesichts verbeteren 9</p> <p style="text-align: center;">S.</p> <p>Scheurfel genesen 21 Schurftheyt genesen 24 Schurfdde Handen genesen 23 Seere Hoofden genesen 5 Seere Tepels genesen 16 Sinckinge genesen 7 Sinckinge die op de Oogen vallen verdrijven 10 Slaep verwecken 7 Slijm purgeeren 5 Snijdingh in 't water maken verloc-ten 20 Sogh vermeerderen 15 Sogh verdroogen 15 Steen af drijven 20 Stoel-ganck verwecken 5 Stuypen der Kinderen genesen 8 Sucht der Beenen te verdrijven 23 Swaermodigheyt te verdrijven 14 Sweerende Borsten genesen 16</p>	<p>Sweeringe der Nieren genesen 20 Sweeringe des Blaes genesen 20</p> <p style="text-align: center;">T.</p> <p>TAnden wit maken 12 Tant-pijn genesen 11 Tant-vleesch suyveren 12 Teeringh genesen 14 Tepels die gekloven zijn genesen 30 Tormijnen der Kinderen verdrijven 8</p> <p style="text-align: center;">V.</p> <p>VAllende Sieckte genesen 8 Verbrandtheyt genesen 24 Verstoptheyt van de Neus genesen 11 Verstoptheyt des Borst openen 13 Verstoptheyt des Mildts openen 19 Vlecken des Aengesichts verdrijven 8 Vlecken der Oogen verdrijven 10 Vliesen der Oogen verdrijven 10 Urijn af-drijven 20</p>	<p style="text-align: center;">W.</p> <p>WAterachtige vochtigheden purgeeren 5 Watersucht genesen 19 Witte Vloet der Vrouwen genesen 22 Wonden genesen 25 Wormen des buycks uyt drijven 18 Wormen der Ooren verdrijven 11 Wormen der Tandden verdrijven 18</p> <p style="text-align: center;">Y.</p> <p>YDelhoofdigheyt genesen 7</p> <p style="text-align: center;">Z.</p> <p>Zenuwen die verkrompen zijn genesen 23 Zenuwen die geborsten zijn , genesen 25 Zuyfen der Ooren verdrijven 10</p>
--	---	--

R E G I S T E R,

Van de Mediçijne voor de Beesten.

<p>Bloedt-pissen der Paerden genesen 31 Bloedt-pissen der Ossen of Koeyen genesen 32 Buyckloop der Hoenderen , genesen 34 Dempigheyt der Paerden genesen 31 Gallen der Paerden verdrijven 31 Gemacht der Paerden geswollen zijnde , genesen 31 Geswelten van Ossen of Koeyen genesen 32 Geswollen beenen der Paerden genesen 31 Gortigheyt der Verckens verdrijven 33 Hoofst-pijn der Paerden genesen 31 Hoefst der Paerden genesen 31 Hoefst der Ossen of Koeyen genesen 32 Hoefst der Schapen genesen 33 Kegel-tanden der Koeyen verbeteren 32 Klieren der Verckens verdrijven 33</p>	<p>Koortsen van Ossen of Koeyen genesen 32 Krappen der Paerden verdrijven 31 Kuchen der Paerden genesen 31 Kuchen der Ossen of Koeyen genesen 32 Luyfen der Hoenderen verdrijven 34 Mediçijne voor Paerden , Ossen of Koeyen 34 Melck der Geyten vermeerderen 34 Oogen der Paerden, daer in geslagen of gestooten is , genesen 30 Paerden die van binnen bezeert zijn , genesen 31 Paert dat vernagelt is , helpen 31 Peest der Schapen en Verckens 33 Pijn van de Keel der Paerden genesen 30 Pip der Hoenderen genesen 34 Quade Hoorns aan de Paerde Voeten verbeteren 31 Schapen die vergif.igh kruidt gegeten hebben , genesen 33 Schellen van de Oogen der Paerden</p>	<p>verdrijven 30 Schurftheyt der Schapen genesen 33 Seere ofte gequeiste Rugh der Paerden genesen 31 Seerigheyt tusschen de klauwen van Ossen of Koeyen genesen 32 Sieckte der Koeyen genesen 32 Sieckte der Verckens genesen 33 Snotterigheyt der Ossen of Koeyen genesen 32 Snotterigheyt der Hoenderen genesen 34 Swellinge in de keel der Paerden genesen 30 Tant-stoel der Paerden genesen 30 Teeringh der Schapen genesen 33 Verkoutheyt der Paerden genesen 30 Vliesen van de Oogen der Paerden verdrijven 30 Urijn der Paerden af-setten 32 Urijn der Ossen of Koeyen af-setten 32</p>
--	--	--

R E G I S T E R.

Op den

Naerftigen B Y E N - H O U D E R.

H E T E E R S T E C A P I T T E L.

- V** An de Bye-korven, hoedanig die moeten gemaect zijn Pag. 41
II. Van de plaetse en Stallinge der Byen. *ibid.*
- III. Van 't gereedtschap dat men behoeft tot opvoedinge en re-
geeringe der Byen. 42
- IV. Welcke Korven met Byen men koopen en verkiefen moet daer
men profijt begeert af te trecken. 43
- V. Hoe men de Swermen vergaderen en regeeren fal. 44
- VI. Hoe men met de Korven, daer de Byen uytgefwermt zijn, en
met de Broet-byen, omgaen moet. *ibid.*
- VII. Van de Drijvelingen en swacke stocken sterck te maken, ende
te beletten dat de Swermen op 't selfde Jaer niet meer en swer-
men. 45
- VIII. Hoe men Byen vervoeren fal van d'eene plaets in d'ander. 46
- IX. Hoe men Byen-werck korten en fuyveren fal om den Honingh
daer uyt te vergaderen, en hoe men de Byen fal dooden, die
men niet en begeert over te houden. *ibid.*
- X. Hoe men de quade Koningen dooden, de Byen onder een ande-
re Koningh brengen, ende straffe Byen tam maken fal. 47
- XI. Hoe men de rovende Byen het roven beletten fal, teyckenen
waer by men fulcks weten kan, en hoe men de Byen na de
Winter voeden fal. *ibid.*
- XII. Hoe men de Bye-korven moet verforgen tegens den Winter,
en hare Vyanden, die haer foude kunnen overkomen het ge-
heele Jaer door. 48
- XIII. Van de sieckte en remedien der Byen. 49
- XIV. Hoe men de Byen 't geheele Jaer door regeeren fal. 50
- XV. Hoe men de Honingh fal maken en fuyveren. 51
- XVI. Van Was en wit Was, hoe men dat maken en fuyveren fal. 52
- XVII. Van de aert en krachten van de Honingh en Wasch. 53

E Y N D E.